

20
ВУЛ ІВАНОВИ

ВІСТІ
ровіши ного в житт
подарсько-політичн
омисловости, побуд
ди на заощаджувані
ництвом засоби і ви
робництва, визнає с
ть промислового
прискорити вс
це
запряжку!

Микола Хвильови

14616

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

X 30i

ІВАН ІВАНОВИЧ

Хвиля

ІНВЕНТАРЬ
№ 17989

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
ІНВ. 24152

ВИДАВНИЦТВО «ПРОЛЕТАРІЙ» ТРЕТЬЯКІВ
БІБЛІОТЕКА СПІЛКИ
ВОДНЯКІВ.

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

~~Ш6(2-4)/7-44~~
~~ШОКАУКР(9)5-4~~
с

Надруковано в другій друкарні
Видавництва „Пролетарий“,
Харків, вул. К. Лібкнехта, 38,
кількістю 4.000 прим.
2 друк. арк. 20 стор.
Укрліт № 3304
Зам. № 94.
1930

Центральна
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Акт № 1993
№ 12 96-32

ВНООФ
Звірено 20 08 р.

ІВАН ІВАНОВИЧ

— СІМ'Я, ДРУЗІ, ВІНАХОДИ, ВЗАГАЛІ ДЕТАЛІ ЙОГО
ЗВОРУШЛИВОГО ЖИТТЯ, НАРЕШТІ, ОПИС ТРАГІЧ-
НОЇ ЗАГИБЕЛІ.

Зачем же изображать бедность, да бедность, да несовершенство нашей жизни, выкапывая людей из глуши, из отдаленных закоулков государства? Что же делать, если уже таковы свойства сочинителя, и, заболев собственным несовершенством, уже и не может изображать он ничего другого, как только бедность, да бедность, да несовершенство нашей жизни, выкапывая людей из глуши, из отдаленных закоулков государства? И вот опять попали мы в глушь, опять наткнулись на закоулок. Зато какая глушь и какой закоулок!

Н. Гоголь.

Дванадцять років пролетарської революції дали багатющий матеріал для художньої літератури. Навіть побіжний огляд її свідчить про багатство талантів, про глибину й ширину проблем, що притягають її увагу. Але найвизначніше—загальний характер цієї літератури. Вона пройнята будівельним «духом наших днів, вона відзеркалює це переміщення цінностей, перевагу активних елементів над пасивними, занепад лірики, розцвіт белетристики... Проносяться яскраві, незабутні образи червоноармійців, партизан, без краю барвисті плями, старі й нові ідеї, що в нечуваній різноманітності стикаються між собою,— разом усе це утворює те величезне ціле, що зветься Жовтнева революція.

Завдання письменника-комуніста у своїх творах змальовувати соціалістичне суспільство, убирати в конкретну форму те велике майбутнє, що зветься добою соціалізму. Тепер, у добу перехідного періоду в художніх формах — змальовувати зростання соціалістичних елементів у нашій країні в процесі соціалістичного будівництва. Але було б великою помилкою художньої літератури змальовувати тільки яскраві, цілком позитивні риси будівництва соціалізму і замазувати, хоча й не принципіально, але й значні вади в цьому будівництві.

Відбудовний період змінив економічний стан нашого розвитку. Неп приніс з собою багато негативного, що впливає на психіку комуніста. Утворилися такі умови, за яких не виключена можливість розкладу й загнивання і окремих клітин партії.

Ми не раз були свідки того, як хороші революціонери-комуністи в минулому, в роки громадянської війни, в період непу підпадали під дрібнобуржуазний, міщанський вплив, цілком

розкладалися, тільки шкодили і партії і інтересам робітничої класи.

До таких людей належать типи, яких виводить тов. Хвильовий у даній сатирі. Іван Іванович, Марфа Галактіонівна, Methodій Кирилович—типи, на жаль, цілком реальні в нашій дійсності. Івани Івановичі і Марфи Галактіонівни могли навіть бути й на фронті, в Червоній армії і навіть, припускаю, були не погані революціонери, але відгриміла громадянська війна і вони входять в особисте життя і в роки непу, обое члени партії, розкладаються. Розклад цей відбувається ступнево і для „неозброєного ока“ іноді навіть непомітний. Починається, звичайно, як у героїв сатири Хвильового, з „сюрпризної“ відкомунгоспівської меблі, а далі... далі базікання про соціалізм і нещадна експлуатація домашньої робітниці; прекраснотушні розмови про новий побут чудесно, виявляється, сполучаються з явним міщанством, обивательщиною. Іван Іванович освічений марксист (у кожному разі в цьому він твердо переконаний!), але боїться живого слова, лякається самокритики і, визнавши про настрої осередку проти нього, шукає змоги перетягти весь осередок у цілому на свій бік, нацьковуючи його проти „бузотьорів“. Позбавлений відживної самокритики осередок, слідом за Іваном Івановичем, як з гори котиться. І таких випадків у нашій дійсності скільки завгодно: найкраще підтверджує це та чистка партії, що тепер провадиться.

Тов. Хвильовий—письменник-комуніст—дає яскраву картину розкладу деяких членів партії. Його сатира спрямована на боротьбу з хоробливими явищами в партії. Поруч справжніх героїв нашого часу, приміром, директора заводу в п'єсі „Огненный мост“, який після закінчення громадянської війни йде на господарський фронт, героїчно перемагає труднощі і розв'язує завдання відбудови заводу, у нас є й такі, як Іван Іванович. І біда в тому, що за собою вони тягнуть і партійні осередки, які не можуть протистояти показному авторитетові псевдо-революціонерів-марксистів. Нам здається, що автор правильно робить, коли під цим саме поглядом подає нам свою сатиру.

Де-не-де чуються голоси — чи припустима за наших умов сатира? Уже сама постановка цього питання дуже шкідлива... Так, сатира наша, сатира радянська, потрібна, потрібна як знаряддя самокритики, що змальовує коріння старого, що цупко вп'ялося в наш ґрунт. Дібрати таку композицію й такі фарби, щоб читачеві стало неприємне це старе, щоб він відчув святий неспокій, щоб у нього народилося бажання подолати його — це сучасний радянський сатирик і мусить дати, коли пише про сучасність.

„Ми повинні пильно вивчати паростки нового, якнайуважніше ставитися до них, всіма способами допомагати їхньому зростанню і „доглядати“ ці паростки“ — так писав Ленін. Сатира, ми в цьому глибоко переконані, також покликана „доглядати“ ці паростки, злобно, немилосердно викриваючи старе, бо... „коли нове тільки-но народилося, старе завжди залишається протягом деякого часу дужче за нове, це завжди буває так і в природі, як і в громадському житті“ (Н. Ленін, т. XVI, ст. 253).

Не заглиблюючися в оцінку художнього боку сатири, що її написав тов. Хвильовий, ми вважаємо, що ідеологічний бік її цілком витриманий і тому завдання, яке поставив перед собою в цій сатирі тов. Хвильовий, на нашу думку, досягає своєї мети.

Михайло Майоров.

Текерей, наприклад, каже, що Свифт (ви пам'ятаєте „Гуліверову подорож“) справляє на нього вражіння величезного гіганта і що загибель його, Свифтова, нагадує йому, Текерею, загибель грандіозного царства.

Так думав про названого автора і Іван Іванович, і думав саме в ті дні, коли його було вигнано з третього курсу юридичного факультету за „вольтер'янство“. Він тоді навіть обіцяв когось, на випадок перемоги „революційного народу“, зробити „Гуліверову подорож“ настольною книгою і положити її з правого боку від Рабле („Гаргантюа“ і „Пантагрюеля“ він уже давно дістав за невеличку ціну в букініста). Але, поперше, це було страшенно давно, а подруге, Іван Іванович просто забув про Свифтове існування. Правда, сьогодні відростає його симпатичний синок, що колись (все можливо!) зупинить свій „вольтер'янський“ погляд на чіткому силуеті злого англійського сатирика, та, на жаль, оповідання це не про сина, а про батька, і тому дозвольте попрохати пробачення за деяку непослідовність і вітієватість у думках і перейти, нарешті, до необхідних зарисовок.

I

ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО МАЖОРНЕ СОНЦЕ, А ТАКОЖ
І ПРО ТЕ, ЩО МУСИТЬ ЦІКАВИТИ ЧИТАЧА.

Вулицю, що на ній живе мій симпатичний герой, названо ім'ям Томаса Мора („вулиця Томаса Мора“). Це не зовсім поганий закуток у нагірній частині нашого, як говорить Іван Іванович, заздалегідь і з обуренням відкидаючи ганебне міщанство,— нашого „від голови до п'ят революційного міста“. Тут вам асфальт і на тротуарах, тут вам асфальт і там, де пролітають бадьорі автомобілі (таксі!), і де вже не плентаються зовсім сумні, допотопні візники. Тут вам, нарешті, мало не біля кожного будинку розведено запашні кюмби, що так пахнуть улітку приїсним запахом резеди. Багато років тому ця вулиця звалась Губернаторською, і по ній метушилися чиновники імператорського режиму. Тепер, як запевняє Методій Кирилович (про Методія Кириловича читайте далі), на цій вулиці ви не зустрінете жодного чиновника того ж таки імператорського режиму. Словом, на вулиці Томаса Мора панує зразковий порядок і, як говорить мій герой, по-

рядок у, так би мовити, „новій революційній інтерпретації“. Отже, нема нічого дивного, що Іван Іванович мешкає саме в цьому зразковому закутку, а не десь на старорежимно-подібній околиці.

Будинок, де живе Іван Іванович, теж не без видатних заслуг: його збудовано тільки два роки тому, і тому його пролетарське походження не підлягає жодному сумніву. Правда, виникнення цього хмародряпу зв'язано з якоюсь випадковою панамою, але, поперше — яке це має відношення до цього оповідання? і подруге — хто ж має сумнів, що наш, цими днями розкасірований робітничо-селянською інспекцією, комхоз ніколи нічого не мав спільного хоч би з тією ж міською думою, де, як відомо, теж засідали не завжди не грабіжники й не завжди не спекулянти. Словом, і згаданий будинок цілком відповідає прогресивним прагненням мого симпатичного героя.

... — Добрий вечір, Іване Івановичу! Як ся маєте?

— Доброго здоров'я, Іполіте Онуфрієвичу! Як бачите, іду з ячейки!

Мій герой іде по вулиці тим повільним кроком, що ним ходять тільки дуже поважні й шановні громадяни. Мажорне сонце грає зайчиками у вікнах симпатичних будинків і своїми ласкавими біло-рожевими проміннями благословляє його важку путь.

А втім, додому Іван Іванович дійде тільки за якісь півгодини, і тому дозвольте забігти вперед і одрекомендувати його сім'ю, — саме ту сім'ю, що

творює „новий комуністичний побут“. Дозвольте помандрувати до вищезгаданого будинку й пошукати відповідної квартири.

Перша двер — не та! Друга — не та! Нарешті число 38, і на вас війнуло приємним одекольоном. Та, на жаль, у кімнатах ви застали тільки дружину мого героя — Марфу Галактіонівну (партійна кличка — „товаришка Галакта“). Марфа Галактіонівна теж надзвичайно симпатична жінка і теж цілком відповідає прогресивним прагненням Івана Івановича (доречі, партійна кличка „Жан“). Вона, наприклад, ніколи не манікюрить нігті і тільки в останній час (і то зрідка) трошки манікюрить... для здоров'я („для гігієни“, як говорить товаришка Галакта). Одягається вона дуже просто, хоч і з смаком, і у всякому разі багато дешевше так званих непманок. Вона не худа і не гладка, а, просто кажучи, середнього зросту та з деяким нахилом до повноти. Її чорне волосся і тепер підстрижене, але з таким похвальним розрахунком, щоб на партзібранні її можна було називати товаришкою Галактою, а дома — Марфою Галактіонівною. Словом, дружина Івана Івановича — зразковий тип дружини нового побуту. Правда, вона трохи хитріша за свого чоловіка, але це питання треба, очевидно, розглядати, як момент чисто біологічного порядку, що виникає незалежно від соціальних пертурбацій.

Марфа Галактіонівна дуже любить читати Леніна й Маркса. Але іноді вона сідає читати Ле-

ніна й Маркса, а рука тягнеться за Мопасаном. Це буває тоді, коли в кімнату влетить такий симпатичний, але зовсім не підпорядкований монументально-реалістичній теорії весняний вітерець і почне валяти дурня в її декольте. Але й тоді товаришка Галакта вміє себе тримати в руках: вона в цей час читає тільки такі романи, як от „Хуліо-Хуреніто“ з передмовою Н. Бухаріна і „Любов Жанни Ней“ — без передмови названого Бухаріна, але зате того ж самого автора, що до його твору писав передмову член ЦК ВКП.

Товаришка Галакта (Марфа Галактіонівна) народила з Іваном Івановичем (товариш Жан) сина й доньку. Сина назвали революційним ім'ям — Май, а доньку не менш революційним — Фіялка. Май уже записався в жовтенята, а Фіялка покищо кандидатка.

Крім цих законних членів сім'ї є ще, так би мовити, незаконні, себто не зв'язані інтимними родинними зв'язками. Це — мадмуазель Люсі — гувернантка і Явдоха — радянська куховарка, член місцевого харчсмаку. Словом, челядь Івана Івановича так відноситься до хазяїв, як приблизно 2 до 4. Іншими словами, пропорція цілком законна і у всякому разі нічого не має спільного з буржуазними замашками.

— Але хто ж цей Іван Іванович? (мій герой уже прийшов додому і поставив свою парасольку в соняшну пляму того сонця, що благословляло його важку путь — саме важку, бо щось із серцем

не ладно — своїми мажорними рожево-білими проміннями). Хто ж цей Іван Іванович?

— Ах, боже мій! Хіба ж не ясно? Це, на погляд Семена Яковича (про Семена Яковича теж читайте далі), це—зразковий член такої то колегії, такого то тресту. Правда, утримання його складається всього з 250 карбованців, але про цю цифру можна говорити в тому разі, коли не рахувати різних дрібничок, як от: поверхурочних, добових і того регулярного гонорару, що його він добуває від місцевої преси за не зовсім некомпілятивні статті. Словом, матеріальний стан мого героя нижче нормального, коли взяти на увагу бюджет нашого сучасного буржуа чи то курс червінця, і особливо той факт, що Іван Іванович людина мало не з вищою освітою.

Товариш Жан (Іван Іванович) свій високий лоб і свої рогові окуляри протирає завжди білосніжною хусткою і говорить, так би мовити, баритональним басом.

Костюм Іван Іванович носить не із дешевих, бо добре засвоїв відповідну англійську мудрість.

— Я,— каже мій герой,— не такий багатий, щоб купувати дешеві костюми.

— Розуміється,— каже Марфа Галактіонівна.— Це тільки наші дикуни не додумаються до цього.

— Невже ще не додумались?— дивиться на дружину поверх окулярів товариш Жан і поправляє жилет на своєму досить таки надутому, наче незадоволеному, череві.

Марфа Галактіонівна не любить відповідати на такі запитання і, тому заплющивши очі, лягає на канапу. Тоді на вікно сідає якась птичка (зовсім як канарейка) і каже: „чирик-чирик“. Тоді ж куховарка Явдоха щось наспівує в кухні, але наспівує вона якусь зовсім незрозумілу пісню: з одного боку, нібито мажорну, а з другого—начебто дражнить („У народі ходить звістка, що на вас ще буде чистка... Ось тоді моя рука РСІ й партійная КаК'а“) і товаришка Галакта думає: „як дивно! Як незрозуміло, що простий народ і досі чимсь незадоволений і досі ніяк не перейде на справжній мажор... Ех, проклятая спадщина царизму!“

Але Іван Іванович знову подивився на дружину поверх окулярів і, зиркнувши на кухенні двері, де пораяється Явдоха, запитує ледве чутним голосом:

— Ну, Галакточко... А... що там взагалі говорять про мене?

— Себто де говорять?

— Ну... взагалі. Так би мовити, і в партійних колах, і... взагалі, де прийдеться.

Товаришка Галакта дивиться на товариша Жана матернім поглядом і каже:

— Що ж про тебе можуть говорити?.. Говорять, що ти дуже гарний робітник і зразковий партієць.

Іван Іванович потирає руки, йде до радіо-рупору і ніжно гладить його своєю долонею: він

цілком задоволений з цієї інформації. Головне, щоб не вийшло тих чи інших непорозумінь. Хіба він не готовий піти на смерть за свою партію і за будівництво соціалізму, скажім? Таким чином, товаришка Галакта зовсім не даремно прислухається до різних розмов, що в них так чи інакше може фігурувати його незаплямоване ім'я.

— Галакточко,— каже Іван Іванович, виймаючи з бокової кишені картку.— Здається, завтра вносити на „друга дітей“?

— Чого ти так поспішаєш!— каже Марфа Галактіонівна.— Це вже буде зверхакуратність. Люди іноді не вносять по п'ять місяців, а ти не даєш і місяцю пройти.

Іван Іванович задоволено посміхається.

— І прекрасно!— говорить він.— Треба бути зразком для інших і особливо для несвідомої позапартійної маси.

— Воно, звичайно, так!— говорить Марфа Галактіонівна.— Але все таки образливо, що цього маленького героїства ніколи й ніхто не помітить і не поставить тобі на плюс.

Мій герой рішуче махає своєю білосніжною рукою.

— І не треба!— махає він своєю білосніжною рукою,— боже борони! Я зовсім не хочу, щоб мої безкорисливі вчинки помічали плюсами... Саме так і треба нести знам'я комунізму!

Іван Іванович іде до вікна, розчиняє його і задумливими очима дивиться в даль. Він дивиться

туди, де кінчається город, де починаються тихі поля і м'яко-бірюзове небо, де прекрасні горизонти тривожать душу тією легенькою тривоною, що не запалює тебе бунтом дрібнобуржуазного імпресіонізму, а зовсім навпаки: ласкає радісним спокоем мажорно-монументального реалізму.

— Не треба! — уже майже несвідомо махає руками Іван Іванович у прекрасний горизонт і, поширюючи ніздрі, вбирає запах резеди з першої „робітничо-селянської“ (так кваліфікує він першу клюмбу), — клюмби.

Зворушлива самовідданість мого героя досягає в ці хвилини апогею. І хочеться перед такою самовідданістю посхиляти всі республіканські прапори і з почуттям задоволення промовити:

— Іване Івановичу! Воістину, ви — зразкова людина нашої безпримірної епохи, і ваше ім'я, очевидно, буде фігурувати в Пантеоні „Червоних дошок“.

Бо й справді: хто ще так акуратно вносить членські внески, як мій герой? Правда, вони не перевищують щось двох процентів його заробітку, але справа ж не в якості, а в кількості. А кількість тут воістину солідна: він і член „Друга Дітей“, і член „Повітрофльоти“ та „Доброхема“, він член якогось клюба, мало не політкаторжан (ще б пак: хіба це не мого героя хотіли колись вислати — при старому режимі — з одної губернії в другу?), він і член профспілки, він... і т. д. і т. п.

Словом, у цьому сенсі Іван Іванович, очевидно, не має собі рівних.

Але мало того: він навіть Марфу Галактіонівну заітував на таке широке членство і, головне, на таку безкористливість, коли нікому не відомо маленького геройства серед бурхливих подій нашого, як думає товариш Жан, заздалегідь і з обуренням відкидаючи ганебне міщанство, „з голови до п'ят революційного города“.

— Тек-с! — говорить, нарешті, зідхаючи, Іван Іванович і сідає на канапу. — Коли хочеш, я буквально не розумію!

— Чого ти, Жане, не розумієш? — питає Марфа Галактіонівна.

— Та взагалі... З приводу, знаєш, будівництва соціалізму.

Товаришка Галакта насторожується. Вона підходить до чоловіка і ніжно обіймає його.

— Невже й ти вже почав сумніватися? — говорить вона таємничим голосом і попередливо заглядає в другу кімнату: чи не зайшов хто?

— Що ти кажеш, голубонько! — нервово махає рукою мій герой. — За кого ти приймаєш мене? Я просто... не розумію цих... як би їх назвати... бузотерів! Ну, словом, наших супротивників. Чого їм треба? Чого вони хочуть від нас? Ну, скажімо так: диктатура пролетаріату єсть? Єсть! Власть у наших руках? У наших! Фабрики й заводи націоналізовано? Націоналізовано! Червону армію

організовано? Організовано! Комінтерн єсть? Єсть! Профінтерн єсть? Єсть!..

Іван Іванович на момент зупиняється, виймає з кишені білосніжну хустку і протирає нею свої рогові окуляри.

— Але візьми далі! — каже він. — Загальне навчання провадиться? Проводиться! До соціалізму посуваємося? Посуваємося! Комсомол єсть? Єсть! Піонери єсть? Єсть!.. Чого ж їм іще треба?.. Буквально нічого не розумію!

Марфа Галактіонівна поправляє декольте і хитренько примружує свої розумні очі.

— Чого їм треба?.. — каже вона. — Нічого їм не треба, а просто особисті рахунки!.. Позакулісна боротьба!

— Припустім... припустім! — раптом ще більше починає нервуватись Іван Іванович і його баритональний бас дістає дискантових ноток. — Але коли виродження я можу простити рядовим членам партії, то... вождям! (Мій герой робить тут знак величезного наголосу), вождям я цього простити не можу!.. Такий уже мені характер: стань переді мною на коліна, проси мене, що хочеш роби зі мною, а я все таки... не можу!

Іван Іванович бігає по кімнаті, розмахує руками й уперто дивиться на одну крапку на підлозі. І здається, що ця крапка не хто інший, як вище-названий „вождь“. І цей „вождь“ стоїть на колінах і просить милости в Івана Івановича.

— Ну, добре! — говорить Марфа Галактіонівна. —

Ти дуже не хвилюйся, Жане, а то я боюся за твоє серце.

Але Іван Іванович не вгамоняється. Він іде до вікна, вбирає носом приїсний запах резеди з першої клюмби, ловить слухом блакитний резонанс і, мало не переходячи в стан трансу, говорить:

— Серце?.. Що мені серце, коли справа йде про інтереси пролетаріату? Я не люблю похвалятися своєю самовідданістю, я не вискакую на партзібраннях та в газетках із красивими словами. Але дозволь мені хоч дома одвести душу і вилити те, що накипіло... Ти думаєш, мені мало накипіло?.. Ого!

Тут Іван Іванович почуває, що йому серце все таки зрадило: він сідає на канапу і просить води.

— Ах, боже мій!—кидає схвильованим голосом Марфа Галактіонівна і біжить до графіну.— Ти знову розтривожив себе!.. Чи не послати за лікарем?.. Знову прокляті дискусійщики!

— Не треба, голубонько! Не треба!..—і Іван Іванович заплющує очі.— Я вже й сам не радий, що маю такий палкий характер і таку більшовицько-витриману натуру. Але що робити: не можу я спокійно реагувати на партійне виродження.

Потім мій симпатичний герой іде до свого кабінету. Товаришка Галакта підходить до вікна і дивиться на свою зміну: на синка й на доньку, що в цей момент проходять повз клюмби.

—*Vous aimez les fleurs*, мадмуазель Люсі?— питає Марфа Галактіонівна.

— Comment donc, madame! — каже мадмуазель Люсі.

Тоді хтось стукає в двері, і в кімнату йде Методій Кирилович — колега Івана Івановича. Методій Кирилович, як мишка: очі бігають, руки бігають і вся істота бігає. Товаришка Галакта каже, що їй Методій Кирилович подобається особливо своїми хитренько-підкинутими бровами та розумною головою.

— Тихше, — говорить Марфа Галактіонівна. — Жан зараз страшенно розтривожив себе і треба дати йому відпочинок. Хай ще полежить у кабінеті.

Методій Кирилович цілує хазяйці руку і інформує, що він забіг на кілька хвилин. Потім вони сідають на канапу і ведуть розмови на теми словесного питання.

— Нічого не зробиш! — заплющивши очі, кидає Марфа Галактіонівна і зідхає. — Для народа ми вже, по суті, так би мовити, в принципі, розв'язали цю прокляту проблему, і в цьому сенсі буржуазна наука мусить капітулювати перед марксизмом. Але, знаєте, єсть ще такі виключні індивідуальності, що для них полове питання й досі являється загадкою.

— Ви, звичайно, маєте себе на увазі? — мило посміхається своєю хитренькою бровою Методій Кирилович і зовсім не нарочито, а випадково, майже позасвідомо, кладе свою руку на безумовно привабливий таз своєї співбесідниці.

— Я не люблю брехати! — знову зідхає Марфа Галактіонівна. — І скажу я одверто, без всяких міщанських забобонів: іноді мені так хочеться ласкати чужого мужчину, що ви й не в'являєте!

Методій Кирилович дивиться на двері кабінету і, ще ближче підсунувшись до товаришки Галакти, уже гладить її безумовно привабливе коліно.

— Їй-богу, не в'являєте! — шепоче товаришка Галакта. — Це таке, знаєте... як би його сказати... бажання, що...

Методій Кирилович починає нервово здригатися. Методій Кирилович...

Але автор у цей момент рішуче йде від дверей. Звичайно, сатирик, як і сатира, цілком заслужено не користуються поспіхом серед деяких поважних людей нашої республіки, звичайно, деякі поважні люди нашої республіки не без підстав вважають, що сатира віджила свій вік, і в нашому суспільстві їй немає місця, але дозвольте все таки запевнити: ми ніколи не підслуховуємо тоді, коли не можна підслуховувати. Ми також і не підглядаємо тоді, коли не можна підглядати. Отже, дозвольте зробити ще декілька цілком цензурних зарисовок.

II

РОЗМОВА НА ЛІЖКОВІ. ФІЯЛКА РОБИТЬ „ПА“,
А ТАКОЖ І ПРО ТЕ, ЯК ДИВИТЬСЯ ІВАН ІВАНОВИЧ
НА СОЦІЯЛІЗМ ТА НА КОМУНІЗМ.

Квартира, де живе Іван Іванович із своєю симпатичною сім'єю, складається тільки (тільки!) з чотирьох кімнат (не рахуючи, звичайно, кухні, клозету і ванної), себто: кабінету, їдальні, дитячої спальні (там же спить і мадмуазель Люсі) і спальні мого героя та його дружини. Словом, квартирна криза дала себе знати, і мій герой самовіддано пішов їй назустріч. Іван Іванович, наприклад, ніколи не вимагав окремої спальні для своєї куховарки, і Явдоха спить на ліжкові, на підлозі в коридорі. Бо їй справді: яке він має право вимагати ще одну кімнату? Йому, звичайно, приємно було б почувати, що його власна куховарка має свій закуток, але... він же цілком свідомий партієць, і добре знає, як живуть інші. Іншим ще гірше становище: буває їй так, що мають не чотири, а тільки три кімнати... от, наприклад, Микола Григорович.

— Ти, Галакточко, як гадаєш,— звертається мій герой до своєї дружини.— Невже всі мають по чотири кімнати?

— Звичайно, не всі!— рішуче інформує Марфа Галактіонівна.— Коли б усі мали по чотири, то тоді, може, не було б і кватирної кризи. А то буває по три, і навіть по дві буває!

Іван Іванович задоволено посміхається.

— Ні,— каже він,— я ніколи не помиляюся. Почуття пролетарської норми мене ще ніколи не залишало.

Мій герой іде до бюсту якогось відомого марксиста (в нього кілька таких бюстів) і задумливими очима дивиться на свого, як каже він, „ватажка“ і на іншу кабінетну, їдальню та спальну меблю. Він згадує бурхливі дні, коли мчалась огняна більшовицька кавалерія і на Заході стояла тривожна заграва світового пожару, коли ще якимось зовсім йому не вірилось, що він таки прийде на деякий час до порівнюючи спокійного пролетарського життя серед ворожих, міщансько-буржуазних держав. Тоді Іван Іванович самовіддано проливав кров в ім'я кращого майбутнього і рішуче працював з товаришкою Галактою, завідуючи губерніяльною Наросвітою. Саме тоді він і одержав дещо з вищезгаданої меблі, як сюрприз від своїх співробітників. Мебля ця й досі була майже новенька і цілком відповідала новаторським поглядам мого симпатичного героя.

— Але що ж це за мебля?— запитає мене цікавий читач.

— Це — шість чи то сім турецьких килимів, бекерівська рояль, дюжина віденських стільців, наукова бібліотека, дубовий письмовний стіл із відповідним на ньому приладдям, великий стіл (з чорного чи то червоного дерева) для їдальні: кілька ліжниць із пружинними матрацами і т. д.

Правда, що із цієї меблі було прикуплено — я напевно не знаю. Але я знаю, що Іван Іванович, будучи скромною людиною, не любить похвалитися своїм сюрпризом. Правда, почуття деякої прихильності до своїх співробітників у нього залишилось аж до сьогоднішнього дня, але не будемо критися: у часи комунхозівської переписки мій герой ледве-ледве не одмовився від свого сюрпризу. Тільки завдяки Марфі Галакціонівні і не заплуталася справа.

— Ну, добре, — сказала вона. — Припустім, що співробітники, що подарували тобі цю меблю, реквізували її в якогось поміщика. Але, поперше, хіба це легко було зробити? Реквізувати? Хіба їх контр-революціонери не могли перебити? А подруге: чого нам церемонитися, коли приблизно таке ж майно прийшлося залишити нам у свій час білогвардійським бандам?.. І потім хіба зараз згадаєш, що нам було подарено і що ми прикупили?!

Іван Іванович не зовсім певний був, що його майно було „приблизно таке ж“, але будучи людиною з рішучим темпераментом, не любив сантиментальничати, і коли на фоні блакитного, ніжно-

прекрасного неба появився силует якоїсь майже фантастичної птички (мабуть, гави), він сказав агентові комхозу:

— Очевидно, переписуйте все! Я, їй-богу, зараз не пам'ятаю, де тут і що тут я купив, і де тут і що тут мені подаровано.

— Дозвольте: як же я буду переписувати, коли ви зовсім не маєте казенних речей?

Іван Іванович почервонів. Йому так неприємна була вся ця історія. Здається, чеснішої людини і в світі нема, а отже піди: складається таке неприємне вражіння, що прямо хоч крізь землю провалюйся.

— Ні! Я вас прошу переписати!— кинув енергійно мій самовідданий герой.— Бачите, подарунок мені зробили мої співробітники, і я не певний, що тут нема реквізованих речей.

— Дозвольте тоді узнати, де тут речі вами прикуплені?

— Їй-богу, не пам'ятаю!— цілком щиро скрикнув Іван Іванович.— Переписуйте все!

— Ну, тоді я зовсім одмовляюся вас тривожити!— засоромився вже й агент і, шаркаючи ногами, вискочив із кімнати.

Таким чином, Іван Іванович проти свого бажання опинився в оточенні своїх сюрпризних речей. Таким чином, і день його починається, так би мовити, на сюрпризній ліжниці.

Це один із тих днів, коли вже стоїть робочий сезон — осінь, коли небо іноді нарочито бризкає

на різних нитків нудними дощами і нацьковує їх на Іван Івановича, коли вже комосередок мого героя збирається регулярно кожного тижня і більшість цього комосередку не хоче манкірвати ячейкою в четвер, бо ще зовсім не відомо: буде нова чистка чи ні?

Іван Іванович прокидається з почуттям задоволення і з мажорним, цілком монументально-реалістичним настроєм. Мій герой примружує свої короткозорі очі і дивиться на Марфу Галактіонівну. Товаришка Галакта іще спить симпатичним сном, і їй сняться, очевидно, мятежні дні у відділі Наросвіти.

Іван Іванович ще раз подивився на свою дружину і легенько полоскотав її своїми пальцями. Марфа Галактіонівна дригнула ногою й раптом прокинулася.

— Ну, так що ж ми будемо сьогодні обідати?— питає Іван Іванович і усміхається мажорно-витриманою усмішкою.

Товаришка Галакта широко позіхає, поволі підводиться на таз і підбирає волосся.

— А що ти думаєш запропонувати? — питає вона.

Іван Іванович знову таємно усміхається тією ж таки мажорно-витриманою усмішкою.

— А як ти гадаєш? Ну?.. от тобі й ребус!

— Я думаю, що ти знов придумаєш якийсь міщанське меню,— каже незадоволено Марфа Галактіонівна.

— От і не вгадала!— радісно скрикнув Іван Іванович.— Нічого подібного. Я вже по своїй натурі не можу придумати міщанське меню.

Марфа Галактіонівна незадоволено дригає ногою.

— Та кажи вже! Буде тобі паясничати!

— Геніяльна ідея!— сказав Іван Іванович.— Ти сьогодні зроби, будь ласка, малоросійський борщ, на друге... нічого не треба, а на третє— зроби желе!

— Що за фантазія!— каже товаришка Галакта.— Як це можна без другого блюда?..

Тоді Іван Іванович просить дружину не хвилюватися і говорить, що вчора він бачив у церобкопі свіжі капчушки (тільки-но привезли), і такі прекрасні капчушки, що аж слина тече! І от він надумав: купимо сьогодні капчушок і півпляшки вірменської горілки. Це йому, їй-богу, замінить друге блюдо!

— Ти як гадаєш, голубонько?— спитав Іван Іванович і подивився на дружину.

— Я гадаю,— каже незадоволено Марфа Галактіонівна,— що капчушки і вірменська тобі замінять друге блюдо. Але як же бути з діворою й мадмуазель Люсі?

Мій герой розгнівано зиркнув на двері дитячої спальні.

— Мадмуазель Люсі теж може їсти капчушки,— рішуче говорить він.— Скажіть, будь ласка, які ніжності! Обов'язково давай друге блюдо... Не,

ти, Галакточко, все таки не вмієш виховувати челядь у пролетарському дусі. Так, знаєш, легко скотитися й до міщанства...

— Але почекай,— перебиває мого героя Марфа Галактіонівна.— Справа ж іде не тільки про мадмуазель Люсі,— я маю на увазі головним чином дітвору. Що їм на друге блюдо? Теж вірменську і капчушки?

Іван Іванович надягає на ніс рогові окуляри й, безпорадно розвівши руками, каже:

— От біда!.. Нічого не зробиш: їм, очевидно, прийдеться приготувати котлети.

Таким чином, виясняється, що сьогодні на друге блюдо нічого не треба, а треба тільки — малоросійський борщ, желе, капчушки, вірменська горілка (доречі, мій герой завжди п'є в міру) і котлети. Але котлети не на друге, а для дітей і для всіх інших, звичайно, крім Івана Івановича, коли Іван Іванович не захоче їсти котлет.

Отже, з ідеологічно-витриманим меню покінчено. Словом, почався день у сім'ї Івана Івановича. За вікном уже прогрохотів грузовий автомобіль і десь закричала мятежна сирена, що так тривожить обивателя своїм бадьорим криком.

Тоді Іван Іванович іде до тресту, Марфа Галактіонівна в цей час дає розпорядження Явдосі і мадмуазель Люсі.

— Чого ви, Явдохо, так пізно прийшли сьогодні?— каже товаришка Галакта, входячи до кухні.

— Я заходила до союзу,— відповідає куховарка.

Марфа Галактіонівна незадоволено підводить брови. Вона, звичайно, не проти союзу, навіть за союз. Але все таки треба тримати себе організованіш. Хіба не можна було зарання попередити свою хазяйку?

— Ви розумієте мене,— говорить товаришка Галакта.— Ви ж самі знаєте, як я прихильно ставлюся до вас. Я вам не раз говорила нашу думку з приводу цього. Це ж ми сказали, що кожна куховарка мусить бути народнім комісаром. Але я не виношу анархізму... Ви розумієте? Так ніколи не можна збудувати соціалізму... За такий вчинок я, звичайно, могла б вас рощитати, але хіба я це зроблю? Хіба я не знаю, що ви зараз ніде не знайдете роботи?

Марфа Галактіонівна говорить таким зворушливим і упевненим голосом, що Явдоха відразу ж відчуває, як вона негарно зробила, зайшовши на три хвилини до союзу без відповідного дозволу хазяйки, і, зрозумівши, що таким чином „не можна збудувати соціалізму“, просить пробачення.

Тоді Марфа Галактіонівна, прочитавши Явдосі лекцію політграмоти, йде до їдальні, де п'ють чай мадмуазель Люсі і дітвора.

— Ну, як там Фіялочка? Гарно їсть?— питає вона.

— *A la bonne heure, madame!*— відповідає мадмуазель Люсі.

Тоді товаришка Галакта дивиться матерним поглядом на дітвору і каже ніжним соцвихівським голосом:

— Ну, як ви, дітки, гарно спали? Добре себе почуваете?

Фіялка ще нічого не розуміє, і тому байдуже ковиряє пальчиком у носі, але Май, що йому вже чотири роки, бадьоро інформує:

— Оуі, оуі, татап!

— Ну, й прекрасно!— говорить Марфа Галактіонівна.— Треба, дітки, завжди бути задоволеними, не треба забувати, що на вулиці бігають сотні безпритульних. Цим дітям ще гірше! Вони не мають навіть квартири і бігають зовсім як собачатка. Треба, дітки, не забувати і їх.

— Оуі, оуі, татап!— кричить мажорним голосом майже свідомий Май.

Але Марфа Галактіонівна вже пропонує мадаммуазель Люсі повести дітей на півтори години в дитячий садок: мовляв, не можна одривати їх (себто Мая й Фіялку) від колективного життя. Тільки в колективі дитина загартовується. Гувернантка бере за руку Фіялку й Мая, і вони йдуть до коридору.

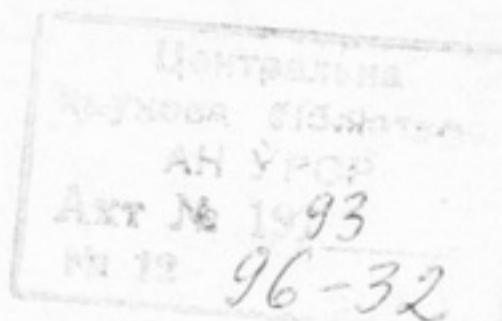
Тоді Марфа Галактіонівна допиває свою шклянку кофе, допомагає Явдосі поставити посуду буфет і, нарешті, сідає проти вікна. Вона дивиться туди, де кінчається город і починаються тихі поля та осіннє м'яко-бірюзове небо, де прекрасні горизонти тривожать душу тією легенькою тривоною, що не запалює тебе бунтом дрібнобуржуазного імпресіонізму, а зовсім навпаки: ласкає радісним спокоєм справжнього мажорного реалізму.

Іноді в ці хвилини випадково заходить Методій Кирилович чи то Семен Якович (головний начальник тресту), і тоді чути із спальні розмови на таку тему: „полова проблема і сучасний побут“. Але буває й так, що ніхто не заходить, і тоді на цьому місці застає Марфу Галактіонівну з „Жанною Ней“ Іван Іванович (він приходить іноді о 5-ій годині). Після обіду мій герой іде на якесь засідання. Але коли не йде на засідання,— лягає трохи відпочити. Увечері, коли субота, Іван Іванович іде з Марфою Галактіонівною і з своїм другом дома, Методієм Кириловичем, у кінематограф, і там дивиться на фільми радянського виробництва. Іван Іванович не визнає конструктивного театру, і визнає тільки батально-героїчні та мажорно-реалістичні фільми: вони йому нагадують ті дні, коли він проливав кров за радянську республіку, коли по запорізьких степах мчалась огняна більшовицька кавалерія. Побутово-сатиричних картин мій герой особливо не любить дивитися.

— От нещастя!— каже він, випадково попавши на такий фільм.— Знову міщанська побрякушка! Дивно: така прекрасна епоха, такі героїчні дні, і така, можна сказати, песимістична пустишка!

— Але чим з'ясувати появу такого фільму?— питає Методій Кирилович, беручи під руку Марфу Галактіонівну.— Які тут причини?

Іван Іванович знімає окуляри й протирає їх білосніжною хусткою.

— Причини тут ясні,— неохайно кидає він.— Марксист не може їх не розуміти.

— Ти, очевидно, маєш на увазі Плеханівську формулу?— дуже серйозно питає Марфа Галактіонівна.

— Безперечно!— відповідає Іван Іванович.— Буття визначає свідомість. І потім треба сказати, що наші письменники страшенно темний і мало-розвинений народ.

— Я з вами цілком погоджуюсь!— говорить Методій Кирилович і тисне руку своєму приятелю.— До побачення!

Іван Іванович і Марфа Галактіонівна звертають на вулицю Томаса Мора.

Тоді починає йти дрібний осінній дощик. Дощик дзвонить у ринвах і тоді дрібнобуржуазну душу тривожить печаль— та сама печаль, що штовхає людину, говорячи канцелярською мовою (аля Стендаль), на дуже невитримані вчинки (наприклад: примушує не погоджуватися, що в нашому суспільстві сатира не має свого місця), та печаль, що до неї з таким обуренням ставиться мій милий, симпатичний і надзвичайно корисний для республіки герой.

Але в квартирі Івана Івановича ніякої печалі й песимізму нема. Тут так весело й бадьоро грає електрика своїм матовим блиском і так мило сміється Фіялка і Май, що прямо— мажор. Тут так симпатично й затишно (саме в цьому революційно-витриманому закуткові), що мимоволі по-

чинаєш дивуватися й думаєш: „боже мій, чого ж нам іще треба!“

От Іван Іванович підходить до радіо-рупору, робить найпростіший рух своєю рукою, і ви раптом чуєте чудовий симфонічний концерт. І хіба це не елемент соціалістичного будівництва? Саме цей радіо-рупор? Хіба не за це проливав кров мій герой, щоб пролетаріят міг „жити для власного задоволення“ і використовувати для власного ж таки задоволення всі найновіші досягнення техніки?

Правда, частина пролетаріату ще не дістала собі домашнього радіо-рупору, але треба ж не забувати, яку ганебну спадщину залишив нам старий режим!.. Ну, взяти хоч би тих же безпритульних. Хто посміє сказати, що йому (ім'я рек) приємно зустрічатися з цією публікою, з цими нещасними дітками? Але що робити! Тут міщанській філантропії нема місця! Треба боротися з соціальними хворобами організовано. Саме тому Іван Іванович ніколи й не ділиться з індивідуалістами-жебраками своєю копійкою.

Май бере за руку Фіялку і виробляє з нею „па“. Він бадьорим і сміливим поглядом дивиться в рупор. Мадмуазель Люсі мило посміхається. Посміхається й Іван Іванович та Марфа Галактіонівна. Явдоха стоїть на порозі і теж усміхається. Куховарка усміхається тією радісною усмішкою, коли напевне можна сказати, що вона цілком свідомо ставиться до свого хазяїна і прекрасно

знає, що кожна горняшка мусить бути народнім комісаром.

— Гоп-гоп! — б'є в долоні Іван Іванович. — Жвавіш, Фіялочко!

Кандидатка в жовтенятка раптом робить прекрасне „па“, так що мало не всі ахають від задоволення.

— Hola! — скрикнула мадмуазель Люсі.

Скрикнув щось і Іван Іванович. Навіть сирена скрикнула десь за вікном. Але цей, останній, крик почула тільки Марфа Галактіонівна. Вона підійшла до вікна і подивилась у тьму. У ринвах дзвенів той же дрібний осінній дощик, але товаришка Галакта його майже не чула. Вона мажорно думала про нове літо, про те, як вони — вся сім'я — після важкої роботи, одержать від свого начальника відпустку і місце на курорті. Там вони знову побачать чудове море, кавказькі чи то кримські гори, і будуть там згадувати знову ж таки минулі дні, і будуть там так багато сміятись тим безтурботним сміхом, що так довго дзвенить поетичною луною в неменш художніх горах.

... Нарешті діти цілують Івана Івановича в його високий лоб і йдуть слухати соцвихівських матеріялістичних оповідань, себто зовсім не ідеалістичних казок. Марфа Галактіонівна лягає на канапу, Іван Іванович сідає в крісло і починається вечір спогадів чи то розмов на теми з сучасного політичного життя: про комунізм і соціалізм.

— Хоч як це й дивно,— каже Марфа Галактіонівна, поправляючи декольте,— а я й досі не розумію, чим комунізм відрізняється від соціалізму?

— Невже не розумієш? — здивовано питає мій учений герой.

— Йй-богу!.. Ну,, от скажімо так: що ми сьогодні будуємо: комунізм чи соціалізм?

Іван Іванович знімає свої рогові окуляри і протирає їх білосніжною хусткою.

— Ну, звичайно, соціалізм! — задоволено посміхається він.— Комунізм це вища форма.

— Така відповідь мене не задовольняє,— говорить Марфа Галактіонівна.— Ти мені скажи конкретно: чим конкретно соціалізм відрізняється від комунізму?

Але Іван Іванович не встигає відповісти конкретно. В кабінеті дзвонить телефонний апарат: мій герой іде до телефону і буде, очевидно, розмовляти там з Методієм Кириловичем. Довго він просидить у вицезгаданому кабінеті — я не знаю, але я знаю, що читачі приблизно вже уявляють собі сім'ю Івана Івановича, і тому переходжу до дальшого, більш динамічного штриху. На мій погляд, з цього місця читачеві вже не доведеться позіхати, а можливо доведеться тільки несподівано погодитися, що самокритику тут доведено до кінця.

III

Мій герой збирається з товаришкою Галактою на зібрання комосередку, а також і про те, що трапилось після цього.

— Чи не час уже йти нам на ячейку? — сказав Іван Іванович, коли на сусідній дзвіниці вдарило до вечірні.

Марфа Галактіонівна подивилася на годинника й сказала, що й справді вже пора.

Це був один із тих четвергів, коли кожний партієць комосередку мого героя організовано бере участь у будівництві першої в світі радянської республіки.

Іван Іванович узяв портфель і пішов у коридор удягатися. Марфа Галактіонівна теж пішла вдягатися. Вона наділа простеньку червону хустку і старенький жакет, так що виглядала зовсім симпатично і нагадувала моему героєві робітницю з тютюнової фабрики. Іван Іванович теж у ці дні виглядав багато скромніш, як звичайно. Капелюх він брав старенький і навіть виймав із комоду салатську блюзку, що залишилась у нього з

часів воєнного комунізму. Щось надзвичайно зворушливе було в цьому передяганні, ніби це було передягання подібне до того, що його ми спостерігаємо у вівтарі. Але в той час, коли піп натягує на себе шикарну, цілком ідеалістичну ризу, тут ми бачимо, як краще убрання міняють на скромний, можна сказати, матеріялістичний одяг, і до того ж у звичайному коридорі. Словом, Іван Іванович (товариш Жан) і Марфа Галактіонівна (товаришка Галакта) воїстину зразково і похвально орієнтувалися у всіх вимогах епохи переходового періоду.

— Знаєш,— сказав мій герой, ступаючи калошами і своєю незмінною парасолькою по асфальту вулиці Томаса Мора.— Мені зараз прийшла геніяльна ідея.

— Тобі, Жане, вічно лізуть у голову геніяльні ідеї,— сказала Марфа Галактіонівна, ступаючи по асфальту тієї ж вулиці.

Іван Іванович трохи покривився незадоволено, але „геніяльна ідея“, очевидно, не давала йому спокою, і тому він почав:

— Що соціалізм,— почав він,— можна збудувати в одній країні — це факт. Це надзвичайно талановито доказано і Леніном і Марксом. Але, коли наші дискусійщики не вірять у це, то, по моему, можна і одмовитись од вищезгаданої тесретичної формули.

— Що ти мелеш! — оглядаючись, скрикнула Марфа Галактіонівна. — Ти ще гляди ляпни десь.

Чого доброго подумують, що ти проти будування соціалізму в одній країні.

— А я от все таки настоюю на своєму! — рішуче сказав Іван Іванович. — Чому ти хочеш, щоб я обов'язково думав по шабльону? Ми зовсім не проти оригінальних думок. Я тільки хочу сказати, що з цієї формули по суті можна зробити трохи іншу, яка мусить задовольнити і нас і не може не задовольнити і їх.

Марфа Галактіонівна зупинилась і здивовано подивилася на свого чоловіка.

— Я тебе не розумію! — сказала вона.

— Не розумієш?.. Ну, як же це так? — задоволено посміхнувся мій герой. — Собаку зарито ось у чому: хіба ми будуємо соціалізм в одній країні? Ну?

Марфа Галактіонівна знову зупинилась і знову здивовано подивилася на свого чоловіка.

— Я тебе все таки не розумію! — ще раз сказала вона.

Тоді Іван Іванович побідно визирнув поверх своїх окулярів і сказав тримтячим від задоволення голосом:

— А що як ми, для штуки, поставимо так питання: Росія — раз, Україна — два, Грузія — три, Білорусія — чотири. Хіба це буде одна країна?

— Але ти не подумав про економіку? — кинула товаришка Галакта.

— Правильно! Я про економіку не думав, але я подумав, що для маси так буде яснш, — сказав Іван Іванович.

— Тоді твоя геніяльна ідея є не що інше, як глупота,— різко кинула Марфа Галактіонівна.

Товариш Жан образився: мовляв, навіщо так ображати його?

— Нічого подібного! — сказав він. — Це буде не зовсім поганий полемічний прийом.

— Але цей „прийом“ може привести тебе до буржуазної України?

Мій герой раптом ударив себе по коліну: мовляв, це вже, їй-богу, слушне зауваження!

Словом, Іван Іванович певний, що ми „для маси“ будемо соціалізм не в одній країні, а саме в кількох, але беручи на увагу той факт, що в центральній пресі ще так не ставилось питання і не дебатовалось в цій площині, беручи на увагу також те, що на такій „формулі“ може зіграти хтось,— Іван Іванович одмовляється від цієї ідеї і цілком стоїть на постулатах останнього пленуму ЦК.

В таких цікавих розмовах мої герої пройшли половину путі,— тієї самої святкової путі, що один раз на тиждень (а саме в четвер) веде декого з „ідеологічно-витриманих“ партійців саме до залі засідань комосередку Івана Івановича.

Уже вечоріло. То тут, то там — по дорозі — фаркали люкси. У церкві дзвонили до вечірні, і дзвін цей тривожив душу кожного обивателя. Обиватель, очевидно, думав про воскресіння Христа, але Іван Іванович про це зовсім не думав, і нарочито думав про антирелігійну пропаганду.

Інша справа гудки на заводах: от коли б вони заревли! О, тоді мій герой теж відчув би якусь тривогу на душі (власне не на душі—пробачте за цей безпардонний ідеалізм!—а якось більш моністично). Але думав би Іван Іванович не про якусь там первісну християнську комуну, а саме про матеріялістичну діалектику. Це зовсім не значить, що він хоче вульгарно прищепити дарвінізм до соціології,—боже борони! Інакше він не йшов би зараз на зібрання комосередку, так би мовити, *per pedes Apostolorum*, а наняв би візника й поїхав візником,—це значить, що Іван Іванович (із слів Семена Яковича) завжди був, єсть і буде зразковим будівничим радянської держави.

По дорозі до моїх героїв підійшов Методій Кирилович, і скоро вони входили в залю засідань комосередку.

IV

ЗАЛЯ ЗАСІДАНЬ КОМОСЕРЕДКУ, А ТАКОЖ І ПРО
ТЕ, ЯК ПРОХОДИЛИ ЗБОРИ.

Це — досить таки симпатично-декорована кімната. Кожний її закуток нагадує глядачам, що він не просто закуток, а головним чином „червоний куточок“. Тут висять на стіні мало не всі вожді революції.

Крім вождів, тут багато різних революційних плакатів із різними текстами—профсоюзного, комсомольського та іншого походження. Тексти страшенно цікаві, художньо-витримані (художня простота!) і такі переконуючі, що погляд ніколи на них довго не затримується: одразу все ясно й зрозуміло. На правій стіні в ореолі „монументального реалізму“ висить місцева стінгазета. Це надзвичайно цікава газета. Тут вам і оригінальні відділи, як от: „маленькі дефекти великої машини“, тут вам і їдкі сатири на місцеве начальство, як от: „шашні бувшої кандидатки в комсомол машиністки Попадько“.

...Іван Іванович сів на першому стільці в першому ряду. Поруч його сіла Марфа Галактіонівна, а далі Методій Кирилович.

Було тихо. Тільки зрідка прокидалось то тут, то там стримане шепотіння. Раз-у-раз рипали двері, і заля потроху залюднюлася. За вікном настирливо дзвонили до вечірні, і смішно було, що десь там, у церкві, люди стоять тепер перед лямпадками і думають про ідеалістичні катакомби перших християнських мучеників, а тут ніяких лямпад нема, світить цілком матеріалістична електрика, і люди думають без всякої ідеалістичної беліберди.

— Ти пам'ятаєш, яку поставлено сьогодні доповідь? — спитав тихим голосом Іван Іванович і подивився на Марфу Галактіонівну.

— Хіба ти забув? — сказала товаришка Галакта. — Та сьогодні ж доповідь про останню вилазку проти самокритики.

— О! — сказав Іван Іванович і підняв свій ніжно-білий вказательний палець.

І він мав рацію: саме так підняти палець. Це значило, що мій герой сьогодні буде уважно ловити кожне слово і ні разу не задрімає тією безмятежною дрімотою, коли певний, що можна спокійно трохи поспати, бо, поперше, в потрібний момент (коли голосують одноголосно) Марфа Галактіонівна легенько штовхне його під бік, і, подруге, Іван Іванович певний був, що його комосередок „ніколи не зрадить інтересів пролетаріату“.

— Інтересно послухати! — сказав мій герой і подивився на Методія Кириловича.

— Надзвичайно інтересно!—сказав Методій Кирилович, і, підсунувшись ближче до свого друга, промовив таємничим голосом:—у нас... теж єсть...

— Що єсть?— не зрозумів Іван Іванович.

Методій Кирилович подивився бистрими очима по сторонах — праворуч, ліворуч, назад — і, нарешті, прошепотів чітко й рішуче:

— Дискусійщик! Ви розумієте? Справжній дискусійщик... От вгадайте, де він?

Іван Іванович від такої несподіванки аж одкинувся назад.

— Що ви говорите?— сказав він схвильовано.— В нашій примірній ячейці єсть дискусійщик?.. Галакточко, ти чуєш?

Але Марфа Галактіонівна вже почула цю сенсацію і уважно розглядала обличчя присутніх членів.

— Чи не кур'єр? — спитала вона, пронизуючи поглядом дальню фігуру, що самотньо сиділа в останньому ряду.

— Не!—рішуче одрубав Методій Кирилович.

Тоді Марфа Галактіонівна знову забігала очима по стільцях.

Комосередок явився вже, так би мовити, in corpore: прийшли всі члени колегії, прийшли завідувачі відділами і начальники та замісники різних канцелярій, прийшов уже голова місцевкому і три рядові службовці, прийшла й організагорша жінок і її організація: секретарша головного начальника, секретарша головного зама і

жінка головного начальника (остання, як і Марфа Галактіонівна, ніде не посідала посади і, як і Марфа Галактіонівна, доглядала своїх дітей). Словом, не прийшли ще тільки: секретар ком-осередку і сам головний начальник, що мусив сьогодні робити доповідь.

...Товаришка Галакта губилася в догадках і ніяк не могла вгадати, хто ж цей дискусійщик.

— Ага!— сказав нарешті Іван Іванович.— Я тепер знаю: це, очевидно, уборщиця!

— Нічого подібного!— сказав Методій Кирилович.— Уборщиця не може бути дискусійщицею, бо вона тільки кандидатка в партію.

— Ну, так хто ж такий?— мало не скрикнула Марфа Галактіонівна.— Ну, не мучайте мене!

Методій Кирилович побачив, що далі він і справді не має комуністичного права мучити своїх товаришів і, скосивши очі вправо, сказав іронічно:

— Он він!.. Товариш Лайтер!

— Товариш Лайтер? Що ви кажете!— розвів руками Іван Іванович.— Ніколи б не подумав. Такий тихенький і лагідний— і на тобі! Воїстину: в тихому болоті завжди чорти водяться.

Марфа Галактіонівна вп'ялась очима в маленьку фігурку товариша Лайтера (він сидів далеко ліворуч).

— Так,— сказала вона, зідхнувши,— він може! Він може бути дискусійщиком. Ти зверни увагу, Жане, на його обличчя— воно страшенно бліде

і, я б сказала, майже дегенеративне. Мені чомусь завжди здавалось, що він анархіст-індивідуаліст.

— Ви, може, думаете, що він і справді якісь ідеї найшов?— сказав Методій Кирилович, бігаючи очима по підлозі.— Нічого подібного!.. Свій! Свій свого так би мовити... От у чому сіль!

— Що ви цим хочете сказати?— спитав недогадливий Іван Іванович.

— Та то я... так!— байдуже махнув рукою Методій Кирилович.

Але це таємне „свій“ заінтригувало Марфу Галакціонівну, хоч вона й розуміла, в чому справа.

— Ви вічно говорите натяками!— незадоволено сказала вона.— При чому тут „свій“?

— Та то мені просто жалко товариша Лайтера,— сказав Методій Кирилович.— Це буде ще одна зачіпка для антисемітів: знову, скажуть, єврей!

Потім Методій Кирилович почав розповідати, як його колись до глибини душі обурювало „діло Бейліса“ і як він взагалі страшенно симпатично ставиться до євреїв. Навіть більше того: він вважає, що найгеніяльніших людей дала саме ця нація.

— От, приміром, візьмімо Христа,— сказав він.— Наш народ і досі не знає, що Христос був єврей.

— А де він тепер працює?— спитав Іван Іванович.

— Христос?— здивовано подивився Методій Кирилович.

— Та який там Христос! Товариш Лайтер!

Мій герой уже давно надів другу пару окулярів і уважно розглядав дискусійщика. Його зовсім не збиходить, що товариш Лайтер єврей: соціальна боротьба не знає національних рямців, і він, як витриманий партієць, мусить бити всякого, хто, так чи інакше, піде проти самокритики і, значить, проти пролетаріату. І коли Іван Іванович узнав, що в останній час товариш Лайтер завідує трестівською бібліотекою, він тут же вирішив: „інтелігент! деморалізований член партії!“

Але на товариша Лайтера дивились зараз мало не всі члени комосередку. Марфа Галактіонівна передала новину сусідці, сусідка сусідові і т. д. Погляди були пронизливі і такі ідеологічно-витримані, що „дискусійщик“, здається, ще більше зблід.

...Нарешті на дзвіниці покинули дзвонити. Вечірня почалася. Тоді до залі увійшов головний начальник і секретар ком'ячейки. В залі ще тихше стало, навіть зникло шушукання. Все причаїлось у напруженні: дисципліна в комгурткові була зразкова, і члени осередку організовано і по-товариському поважали свого начальника.

— Товариші,— сказав секретар, сходячи на трибуну.— Прошу намітити кандидатуру на голову даного зібрання.

— Семена Яковича!— скрикнуло одразу кілька голосів.

Головний начальник (Семен Якович) поправив свою краватку, мило усміхнувся й розвів руками:

мовляв, не можу! Дякую, тисячу разів дякую за таке зворушливе довір'я, але — не можу! Він зрідка показував на своє горло, і присутні могли подумати, що справа в задусі (головний начальник теж страждав на зажиріння серця), але ці припущення (правда, їх і не було) одразу ж розвіяв секретар.

— Семен Якович сьогодні не може головувати, — сказав він, — бо сьогодні Семен Якович робить доповідь.

— А... а... це інша справа, — загуло в залі, і комосередок, добре пам'ятаючи вирішення партії про середпартійну демократію, запропонував кандидатуру з низів.

— Методія Кириловича! — знову скрикнуло одразу кілька голосів.

Іванові Івановичу якось неприємно йойкнуло під серцем. Річ у тім, що він з Методієм Кириловичем був, так би мовити, на рівних правах: обидва були члени колегії і обидва вважалися „замами“. І тому, коли комосередок після головного начальника називав ім'я Методія Кириловича, мій герой завжди почував себе не зовсім гарно і думав, що трапилось велике непорозуміння.

Марфа Галактіонівна одразу помітила це.

— Я гадаю, так і треба! — сказала вона, коли Методій Кирилович не тулився вже до неї і сів на місце голови зібрання (звичайно, після одноголосного голосування). — Саме його й треба

було вибирати по останній інструкції з ЦК. Не можна ж увесь час вибирати Семена Яковича й тебе. Треба ж видвигати й більш нижчі інстанції.

Іван Іванович із вдячністю подивився на свою дружину і, можна сказати, трохи заспокоївся.

— Товариші!— сказав Методій Кирилович.— Перше питання нашого порядку дня — це остання вилазка проти самокритики. Слово має Семен Якович.

В залі зовсім змертвіло. Навіть чути було, як ударив по вікнах дрібний осінній дощик. Частина поглядів пронизала головного начальника, що в цей момент зійшов на трибуну і вже положив конспект для доповіді — номер „Правды,“ частина комгуртка дивилась на товариша Лайтера, що в цей час нервово ламав пальці і уперто дивився на підлогу.

— Товариші!— почав головний начальник.— На попередньому зібранні я робив доповідь про режим економії. Що я говорив? Я говорив, що до режиму економії ми, комуністи, не можемо ставитися пасивно і потім я говорив, що таке режим економії. Що ж таке режим економії? Режим економії є один з останніх бойових лозунгів нашої пролетарської партії, і треба його розуміти не тільки...е...е... так би мовити, в широкому масштабі, але треба знайти йому місце і в нашому особистому житті. Беремо знову ж таки олівець. Без режиму економії як би ми до нього ставились? Ми до нього ставились...е...е... так би

мовити, неохайно. Я сам мав честь бачити, як один із наших шановних товаришів (тут Семен Якович мило усміхнувся й подивився на управділа) викинув у кошика олівець на 1^{1/2}, приблизно, ще не списаного вершка... Текс!...хе...хе...

Головний начальник зупинився, налив з графіну води й, запиваючи водою початок своєї цікавої промови, батьківським весело-докірливим оком дивився на управділа, що викинув у кошика олівець на 1^{1/2} приблизно ще не списаного вершка. Дивилась у цей час і вся аудиторія на вищеназваного управділа. Але ніхто не дивився на управділа вовком: всім грала на устах мила й симпатична усмішка, хоч і трохи докірлива, як і головному начальникові, бо всі були певні, що управділ цілком свідома людина і цього більше не зробить.

— Текс!— продовжував Семен Якович.— Але що треба було зробити при іншій ситуації?.. Е... е... Так би мовити, при режимі економії?.. Ну-с?.. Треба було цього олівця не викидати в кошика, а купити для нього наконечника за дві копійки і списати олівець до кінця. Ну-с?.. От що, на мій погляд, є режим економії, так би мовити, в буденному житті.

Головний начальник ще налив з графіну води і запив дальшу частину своєї цікавої промови.

— Текс!..— продовжував він далі.— І коли я гепер підходжу до останньої вилазки проти самокритики, то що я бачу в ній? Я в ній бачу ту ж

саму несвідомість!.. Цим я зовсім не думаю образити нашого шановного Климентія Степановича і прирівняти його цілком законну помилку з олівцем до беззаконної вилазки проти самокритики, але елементи несвідомости... е ... е... так би мовити, трохи сходяться!

— Семене Яковичу!— скрикнув управділ.— Я свою помилку давно вже визнав. Для мене нема самолюбства в партійних справах.

— Прекрасно!— сказав головний начальник.— В партійних справах і не може бути самолюбства. Треба завжди одверто і публічно визнавати свої помилки... Але дозвольте до діла... Отже... е...е... остання вилазка проти самокритики.

Тут докладчик зробив відповідно серйозне обличчя, вийняв з бокової кишені пенсне, розгорнув „Правду“ і совісно, без всяких ліричних референів, цілком конкретно розповів комосередкові те, що було написано в газеті з приводу самокритики і що читали всі партійці і що вони мусили ще прослухати. Доповідь була цікава і аудиторія так захопилася нею, як ніколи.

— Тепер дозвольте зрезюмувати!— сказав на решті головний начальник.— Отже остання вилазка проти самокритики є, так би мовити, цілком несвідомий і бузотерський акт. Але ми віримо, що товариші визнають свої помилки і покинуть бузу. Коли ж вони цього не зроблять (тут Семен Якович прийняв відповідно-суворе обличчя), то... е... е... пролетаріят примусить їх це зробити!

Гучні оплески покрили промову оратора. Хтось скрикнув: „Хай живуть наші вожді“ і аудиторія, зробивши Семену Яковичу овацію, мало не проспівала Інтернаціонал. Такого ентузіазму давно вже не було в комосередкові, і відчувалося, що загроза з боку Лайтера міцно з'єднала увесь, коли так можна висловитися, авангард пролетаріату.

— Товариші,— сказав Методій Кирилович, коли аудиторія стихла.— Хто хоче взяти слово?

Всі подивилися на того ж таки товариша Лайтера. Хто ж, як не він, мусить першим виступити? Звичайно, йому не зовсім приємно боротися з такою витриманою аудиторією, але що ж робити: не лізть куди не треба!

— Дайте мені слово!— сказав, нарешті, товариш Лайтер.

По аудиторії пронісся шум і раптом стих. Так буває перед грозою, коли замирають дерева і десь далеко синіє грізний тайфун. Чути було, як у вікна б'є дрібний осінній дощик і як Іван Іванович протирає свої рокові окуляри білосніжною хусткою.

— Товариші!— сказав товариш Лайтер.— Я не тільки не думаю виступати з критикою постанов ЦК, я, навпаки, я...

Але тайфун уже налетів: аудиторія зашуміла. Скажіть, будь ласка, яка самовпевненість! Він „не думає виступати з критикою постанов ЦК“? Боже мій, до чого ми дожили! Якийнебудь шпингалет і... з такими претенсіями: „він не думає виступати

проти постанов ЦК!" Яке нахабство, яка самозакоханість.

— Товариші!— скрикнув товариш Лайтер і ще більше зблід.— Дозвольте мені висловити деякі думки з приводу справжньої постановки самокритики.

Що таке? Що він там каже?.. „справжньої постановки самокритики?“ Скажіть, будь ласка, який науковий співробітник! Де це він такого розуму набрався? Яке нахабство! Яка самозакоханість!.. Ну, це вже занадто! Ми не припустимо, щоб різні шпингалети морочили нам голову своєю демагогією.

— Товариші!— ще раз скрикнув товариш Лайтер.— Я тільки хочу дещо сказати про членів нашого комосередку... Я ...

Авдиторія ще більше зашуміла. В кожному прокинувся бойовий дух, коли так можна висловитися, „більшовицького старогвардійця“, і кожному хотілося підскочити до трибуни і скрикнути: „Досить нам меншовицьких промов!“

— Товариші,— востаннє скрикнув товариш Лайтер.— Я... я... я... ми... ми... ми...

Але даремно: тайфун бушував! Тоді Методій Кирилович зробив знак рукою, і тайфун зник. Методій Кирилович звернувся до товариша Лайтера з милою, батьківською усмішкою:

— Як бачите, товаришу Лайтер, авдиторія вас не хоче слухати. Я тут зовсім не при чому. Очевидно ваші ідеї не користуються в масі поспіхом.

Товариш Лайтер низив очі (йому, очевидно, було ніяково за свої ухили і за провал своїх ідей у масі) і сів на своє попереднє місце.

— Хто ще хоче взяти слово?—сказав Методій Кирилович.

Іван Іванович відчув, що тепер якраз прийшла черга за ним. Саме він тепер і мусить виступити і показати свій ораторський хист у боротьбі з місцевою опозицією.

— Я прошу!—сказав мій герой і, побідно ступаючи, зійшов на трибуну.

Мій рішучий і симпатичний герой положив свій портфель на портфель головного начальника, протер свої окуляри білосніжною хусткою й почав:

— Дорогі товариші! Наш друг, товариш Лайтер, хоче взяти на себе роль місіонера і проповідувати свої сумнівні і, як ви бачили, безгрунтовні ідеї в тій країні, яка ніколи не була християнською—episcopus in partibus. Ви розумієте?..

Тут Іван Іванович, як і його начальник, налив з графіну води і побідно подивився поверх окулярів на аудиторію: мовляв, яхидний початок?

— Ловко,—пронісся шум похвали по аудиторії.

— Але, — продовжував мій герой, — ми таких місіонерів не приймаємо!.. (голоси: „Правильно! Правильно!..“ Попередній оратор, себто товариш Лайтер, багато розпинався з цієї трибуни, запевняючи нас, що самокритика нам не потрібна, що самокритика загальмує наш господарчий процес, що і т. д. і т. п. А я от говорю—нічого подібного!

Вона не може загальмувати господарчий процес! (голоси: „Правильно! Правильно!“). Хто повірить товаришу Лайтеру? Ну, скажіть мені: хто йому повірить?

— Ніхто!—скрикнуло одразу кілька голосів.

— Цілком справедливо: ніхто! Тисячу разів—ніхто! (мій герой уже входив в азарт). Ми всі пам'ятаємо, як важко нам було завоювати диктатуру пролетаріату, скільки ми крові пролили на полях горожанської війни, скільки наших дорогих товаришів розстріляно в контррозвідці, і ми не можемо мовчати і не сказати товаришу Лайтеру: „уберіть, будь ласка, ваші сумнівні руки від досягнень пролетаріату і не морочте нам голови!“ Ви хочете розколоти партію, але це вам не вдасться. Ви хочете... але — досить! Досить!..

Тут Іван Іванович раптом взявся за серце і сказав, що він не може скінчити своєї промови, бо боїться „за розрив серця“. Авдиторія покрила Івана Івановича гучними і вдячними оплесками. Видно було, що товариш Лайтер і справді помилився: осередок був цілком ідеологічно-витриманий.

Після Івана Івановича ще виступали промовці, але все вже було ясно, і тому Методій Кирилович закрити зібрання.

Комосередок повалив на вулицю. Дощик у цей час ущух і над городом мовчазно стояли важкі осінні хмари.

...— Ну, як я його? Добре?—спитав Іван Іванович.

— Ти сьогодні прекрасно говорив,— сказала Марфа Галактіонівна.— Мар'я Івановна прямо захоплена твоєю промовою.

— Шкода тільки, що мені серце не дає розійтися!— зідхнув мій герой.— Тепер я цілком переконаний, що маю ораторський хист... Цілком!

V

І от мої симпатичні герої увійшли вже в свою квартиру, а також і про те, як може звичайний випадок наробити багато неприємностей.

І от мої симпатичні герої увійшли вже в свою квартиру. Всюди зразковий порядок і все на своєму місці. Явдоха порається в кухні біля помийного корита, мадмуазель Люсі вишиває сорочку своєму майбутньому нареченому. Діти вже сплять безмятежним сном.

— Ти не пам'ятаєш, — спитав Іван Іванович, — мені не подавали на зібранні записок?

— Здається, ні! — сказала Марфа Галактіонівна.

Мій цілком задоволений герой одсунув од себе чашку з чаєм і взяв портфель.

— А все таки подивимось! — сказав він. — Може я так захопився, що й не помітив, як укинув якусь.

Іван Іванович поліз у теку і почав там ритися. Рився він недовго, бо раптом натрапив на якийсь документ. Він витяг його.

— В чому справа? — сказав Іван Іванович і зблід.

— Що ти там найшов, Жане?—спитала Марфа Галактіонівна.

Іван Іванович подивився на дружину розгубленими очима й передав їй документ. Марфа Галактіонівна вихопила із рук Івана Івановича вищезгаданий таємний документ і теж зблідла.

— Як ти гадаєш?—спитав Іван Іванович. — Що це значить?

— Не розумію!—розвела руками Марфа Галактіонівна.

— Чи не підсунув хтось нарочито... з метою скомпрометувати мене? Як ти гадаєш?

Марфа Галактіонівна уважно подивилася на стелю: вона думала. Вона довго думала і нарешті сказала:

— Все можливо...— сказала вона. — Я знаю: у тебе багато ворогів.

— Що ти кажеш, Галакточко!— скрикнув Іван Іванович. — У мене багато ворогів? Чого ж ти мені раніш про це не говорила?

— Я не хотіла тебе турбувати! — зідхнула Марфа Галактіонівна. Навіщо про це говорити, коли в тебе й так погане серце!

— Хто ж ці вороги? — знову скрикнув Іван Іванович.

— Я не знаю!—зідхнула Марфа Галактіонівна. — Як я їх можу знати, коли вони таємні.

Іван Іванович у розпуці схопився руками за своє волосся й похилився на стіл.

.

Проте, він і мав рацію: документ, що його хтось підсунув у його портфель, і справді був страшний документ. Це була хоч може і легальна, але, на жаль, ще не оголошена стенограма якогось пленуму ЦК. Це була можливо зовсім не таємна, а можливо й цілком таємна книжечка, бо мій герой її не читав, на жаль, а прочитати зараз (та ще й усю!) він ніяк не міг.

Як нарочито, в цей момент за вікном знову побіг дрібний осінній дощик, і здавалося вже Івану Івановичу, що й справді в нашому житті є місце для мінору і що не завжди однаково світить електрика: іноді бадьорим радісним світлом ідеологічно-витриманого куточка, а іноді трохи інакше.

— Ну, так що ж робити?—спитав Іван Іванович підстреленим голосом.

— Очевидно, треба цю книжечку негайно спалити—і квит!—сказала Марфа Галактіонівна.

— Спалити? А ти певна, що її не нарочито підложено мені? А що як спитають, де я її дів?.. Може однести її Семену Яковичу?

— І це не діло!—сказала Марфа Галактіонівна.— Знову ж таки спитають, де ти її взяв.

— Боже мій!—простогнав мій герой.—Що мені робити!

Марфа Галактіонівна теж не знала, що робити. Чого тільки вона не передумала в цей момент. Але проклятий документ загадково маячив на столі і розгадки не видно було.

Але от раптом почало в'яснятися, і Марфа Галактіонівна скрикнула.

— Я вже знаю!—скрикнула вона.—Це непорозуміння!

— Що ти хочеш сказати? — з полегшенням зідхнув Іван Іванович.

— Я хочу спитати тебе: де лежав твій портфель? Здається, на портфелі Семена Яковича?

Іван Іванович приложив пальця до своїх уст і задумався.

— Здається,— сказав він, — здається, на портфелі Семена Яковича.

— Ну й от! Так знай же: цей документ положив у твій портфель ніхто інший, як Семен Якович, і положив зовсім випадково.

— Як так випадково?—не зрозумів Іван Іванович.

— А так! Я пам'ятаю, він щось виймав із свого портфелю, і, очевидно, саме цю книжечку. Він, мабуть, хотів нею ілюструвати свою промову, але потім передумав і положив її... та уже не в свій портфель, а випадково—в твій!

— Геніяльна ідея! — скрикнув Іван Іванович.— Ти, голубко, їй-богу, як Шерлок Холмс... Тільки як його спитати?

— Ну, це просто, — сказала Марфа Галактіонівна.—Іди зараз до телефону і поцікався, чи не загубив він чогось із свого портфелю.

Мій герой схопивсь із свого стільця й побіг до кабінету. Чути було, як він нервово взяв рурку і чітко сказав:

— Сорок ноль два... Не вільно?.. Фу!.. Чорт!..

Чути було, як він знову сказав: „4002“, але знову було не вільно. І так до трьох разів. На четвертий раз Івана Івановича сполучили з Семеном Яковичем, а за дві хвилини мій герой уже вскочив до їдальні.

— Ти не помилилась! — скрикнув він і схопив у свої обійми свою симпатичну й догадливу дружину.—Ти не помилилась! Семен Якович випадково положив цей документ у мій портфель!

Марфа Галактіонівна надзвичайно раділа такому щасливому кінцю і запропонувала навіть Івану Івановичу повечеряти з вірменською.

.

І от Іван Іванович давно вже лежить на своїй сюрпризній ліжниці і читає останній номер „Правди“. З радіо-рупору чути оркестру якоїсь оперетки, а з кухні чути, як Явдоха пораяється біля помийного корита.

Марфа Галактіонівна зняла спідницю й залишилася в панталюнах. Вона підійшла до дверей в дитячу спальню і сказала:

— Escoutez! Передайте мені, будь ласка, ночний горщик.

— Avec plaisir, madame, — сказала мадмуазель Люсі і передала посуд.

Потім мадмуазель Люсі пішла до дитячих колисок, де вже спали безмятежним сном Май і Фіялка, а Марфа Галактіонівна полізла на сюр-

призну ліжницю й посунула Івана Івановича до стіни своїм шикарним торсом.

...— Ну, а все ж таки,—сказала вона.—Чим же соціалізм відрізняється від комунізму... конкретно?

— Боже мій! Я ж тобі вже говорив,—сказав Іван Іванович,—комунізм це вища, так би мовити, ідеальна суспільна форма.

Марфа Галактіонівна широко позіхнула й погасила електрику. Скоро в кімнаті чути було легенький храп. За вікном мжичив осінній дощик, але не було в ньому мінору: це був дощик справжнього мажорного сезону. Після трагічної події з вищеназваним документом Івану Івановичу снилися поля і м'якобірюзове небо, де прекрасні горизонти тривожать душу тією легенькою тривогою, що не запалює тебе бунтом дрібнобуржуазного імпресіонізму, а зовсім навпаки: ласкає радісним спокоєм мажорно - монументального реалізму.

VI.

ЧИМ ЖЕ ТРЕБА КІНЧИТИ, А ТАКОЖ І ПРО ТЕ,
ЩО Ж НЕ ДАЄ АВТОРОВІ СКІНЧАТИ НЕГАЙНО.

Чим ж треба кінчати? Кінчати, очевидно, прийдеться не сном Івана Івановича (хай він собі спить на здоров'я), а описом того трагічного фіналу, що все таки звалився на зовсім і ніяк невинну голову мого ідеологічно-витриманого героя.

Правда, славетний винахід (про нього далі, це саме той винахід, що зробив ім'я Івана Івановича безсмертним!) примушує автора написати ще невеличкий розділ, але, поперше, цей передостанній розділ є, так би мовити, розділ не обов'язковий (нетерплячий читач може його й не читати), а по-друге, великим злочином було б обминути те, чого обминути ніяк не можна.

Отже, після осені прийшла, як і треба було чекати, зима.

Морози були люті, але мій герой самовіддано томився в духоті: його будинок, що на вулиці Томаса Мора, викликав на „соціалістичне змагання“ (так саме і написано в домкомівських книгах) будинок, що на вулиці Щукина, і тому не можна було „підкачати“ навіть в сенсі опалення: кож-

ний із будинків доводив, що він тепліший за свого супротивника і що він не тільки вміє боротися з буржуазією, але й з природою з успіхом сперечається. І от колись, сидячи в такій от духоті, Іван Іванович сказав:

— Галакточко! — сказав колись Іван Іванович. — Я почуваю, що я можу прислужитися своїй партії, поперше — партійною та радянською роботою, а по друге, й своїми винаходами.

— Що ти надумав, Жане? — сказала Марфа Галактіонівна, кусаючи державні горіхи (вона ніколи принципово не купувала горіхів у приватника і їла тільки державні горіхи з державних лісів, саме ті, що, як подарунок, прислав їй брат — лісничий). — Ну, говори — я послухаю.

— Бачиш, — промовив Іван Іванович, — сидів я оце й думав про літо. Прийде, значить, літо, а з ним прилетять і мухи. Ти уявляєш, як вони перешкоджають нашій роботі? Жах! Так от я й вирішив: треба вигадати якусь мухобойку. І я вигадую, даю чесне комуністичне слово. Ти думаєш, що мені бракує таланту? Ну, не скажи, голубонько!

— Чому ж бракує? — промовила товаришка Галакта, підкочуючи очі до лоба. — Я зовсім не сумніваюсь! Буває так, що талант проявляється навіть у простого народа, а ти ж інтелігент, з вищою освітою.

Такий відгук з боку дружини на його бажання винайти мухобойку так підбадьорив мого героя, що він тут же приступив до роботи. Поперше,

він написав заяву до свого комосередку, щоб його звільнили від партнавантаження (бюро комосередку вже на другий день звільнило його від партнавантаження, „як наукового робітника, що працює над власним винаходом“), а, подавши заяву, взявся за мухобойку.

Всю зиму Іван Іванович самовіддано ламав собі голову і тільки на провесні прийшов до того висновку, що відповідно найновішим досягненням техніки, мухобойку треба зробити за допомогою електрики. Тоді Іван Іванович почав студіювати деякі дисципліни і почав робити спроби. На його столі появились електроскопи з листочками, він утворював, скажім, протилежні електрики на сполучених електроскопах, він ловив „електричний вітер“ і гасив ним свічку. Він звертався до лейденської банки та франклінового колеса і, нарешті, після довгої праці вражений був раптом у саме серце згадкою про так звану спробу Гальвані. Як відомо, Гальвані довів, що м'язи і нерви у тварини можуть бути за джерела електрики, але Івана Івановича страшенно зворушувало те, що при сполученні нерва і м'язів жаби, скажім, жаб'яча ніжка дригає. Зворушувало саме те, що вона дригає. Мій герой інакше і не уявляв собі смерть мухи на електричній мухобойці, як смерть, що їй, так би мовити, прелімінарно відповідало дригання ніжками.

В скорому часі Іван Іванович зробився героєм дня нашого, як він говорить, заздалегідь і зобу-

ренням відкидаючи ганебне міщанство „з голови до п'ят революційного міста“: він таки винайшов електричну мухобойку. Про нього заговорили всюди, а Марфа Галактіонівна стала ще більше поважати його. Секрет винаходу не було оголошено, але відомо було, що мухобойка надзвичайно оригінально була мух: коли муха сідала на апарат мого героя і саме на тому місці, де за проектом бажано було, щоб вона сіла, електрика обов'язково вбивала її.

— От тільки біда,— говорив Іван Іванович,— що муха не завжди сідає там, де треба... Ну, нічого,— додавав він.— Нічого!..

І він мав рацію так додавати. Головне—початок, а потім якось удосконалиться: коли не він удосконалить свій апарат-мухобойку, то синок його, Май, підрісши, завершить справу свого талановитого батька-винахідника. Одним словом, Іван Іванович на деякий час заспокоївся. Саме на той час, поки його голову знову не пронизала нова геніальна ідея.

Як уже було сказано, будинок мого героя був у стані „соціалістичного змагання“. Цей надзвичайно-похвальний факт теж міг би навести Івана Івановича на ту думку, що „соціалістично“ можуть змагатися не тільки колективи, але й окремі індивідууми, та цього не трапилось, а навів його на цю думку (хоч це на перший погляд і дивно!)— навів його власний радіо-рупор.

Відпочивав, значить, мій герой на канапі і чекав

чергового концерту з місцевої радіо-станції. Май і Фіялка гралися в спальні з мадмуазель Люсі, товаришка Галакта сиділа з його другом Методієм Кириловичем у кабінеті. Раптом зашипіло.

— Гало! Гало! Говорить радіо-станція на хвили...—і т. д.

Прекрасно! Але чує тут Іван Іванович від конференса, що радіо-станція бере сьогодні на себе ролю пляцдарму для „соціалістичного змагання“. Конкретно кажучи, сьогодні (конференс говорить) змагаються: балабаешник, скрипник, бандурист, піяністка, домріст, гармоніст та гобойщик.

— Інтересно послухати!—подумав мій герой.— Подивимось, хто кого!

Першим виступив балабаешник. Беручи до уваги, що саме так, по вищезазначеному, змагатися можуть тільки здорові мажорні елементи нашого суспільства, балабаешник на цей раз найшов можливим заграти якусь песимістичну пісеньку, що їй досі не давали місця на радіо-станції. В такому ж дусі грали й інші змагальники. Мій герой спершу незадоволено хитав головою, але потім прийшов до тієї ж думки, що й балабаешник („саме так, по вищезазначеному, змагатися можуть тільки здорові, мажорні елементи нашого суспільства“), і, прийшовши до цієї думки, раптом прийшов і до другої.

— Методіє Кириловичу,— покликав він схвильованим голосом свого симпатичного колегу.— Я вас викликаю на соціалістичне змагання!

Сказавши це, Іван Іванович протер окуляри своєю білосніжною хусткою, з вдячністю подивився на радіо-рупор і, нарешті, помандрував до їдальні, де його симпатичний друг сидів з його ж таки милою дружиною. Момент був не зовсім вдалим для зустрічі двох приятелів (Методій Кирилович ще не встиг зовсім очутитись після інтимної розмови з товаришкою Галактою), і все таки до згоди прийшли негайно.

— Я ваш виклик приймаю!— обсмикнувшись, нарешті, рішуче заявив Методій Кирилович.— Будь ласка!

І тут же вирішено було, що Іван Іванович зробить три мухобойки, а Методій Кирилович буде три дні агітувати серед службовців тресту за утворення фабрики виробництва цих же таки мухобоек.

В таких цікавих розмовах і в таких же не менш цікавих думках проходили дні мого героя.

Після різдва приїхав до Івана Івановича брат Марфи Галактіонівни — товариш Мрачний (псевдонім). Саме той брат, що лісничий. Брат приїхав, як вияснилося, надовго, бо його, як вияснилося, партія зняла з партії та з лісництва чи то за шахрайство („за шахрайство“ говорили злі язика), чи то за опозиційні ухили („за опозиційні ухили“ — говорила товаришка Галакта). Проти ухилів Іван Іванович, як відомо, рішуче боровся, але в даному разі він не міг боротись, — не тому, що справа йшла про боротьбу проти родича, а тому,

що мій герой був тактовною, шляхетною людиною і нешляхетно поводитись із гостем, можна сказати, органічно не міг, тим паче, що по городу почали ходити „тривожні“ чутки відносно якогось „переобрання“ політбюра.

Товариш Мрачний цілими днями громив „апаратчиків“ і запевняв Івана Івановича, що „це їм так не пройде“. Іван Іванович слухав, а Марфа Галактіонівна говорила.

— Я думаю,—говорила Марфа Галактіонівна,—що Зюзя має рацію бути незадоволеним з апаратчиків. Ти як гадаєш, Жане?.. Ти знаєш, я вже давно точу зуби на Сталіна.

— Я, Галакточко, нічого не маю проти,—нарешті зідхав мій стійкий герой,—але щодо Сталіна, я з тобою (тут Іван Іванович озирався) згодний. Згодний, Галакточко. Цілком! На мій погляд, він теж... як би його сказати, дискусійщик... Себто треба припускати, що він буде дискусійщик.

— Треба припускати?—кричав товариш Мрачний.—І це говорите ви, високоінтелігентна людина?

Тут мій герой не те, щоб дрейфив, а просто говорив, що його не так зрозуміли, що він, звичайно, і в цьому питанні „органічно“ не може бути не революціонером „з голови до п'ят“ і що він хоче тільки, щоб усе було добре і щоб перемога була на боці пролетаріату, себто, щоб можна було спокійно ходити до ячейки в четвер і жити по-людськи. Досить уже він настраждався

на фронтах, себто у Наросвіті, коли була громадянська війна.

— А все таки,—насідав товариш Мрачний,— все таки скажіть мені: невже й по-рзшому потрібна ця ідіотська самокритика?

Іван Іванович виймав свою білосніжну хустку і нервово протирав нею окуляри. Він, звичайно, знав, як він має відповісти, але він не міг, на жаль, відповісти, бо тут якраз втручалася товаришка Галакта.

Марфа Галактіонівна причиняла двері і говорила конспіративним голосом.

— Звичайно, Жане, це абсурд, — говорила вона.—Невже ти й досі погоджуєшся? Ну, скажи мені! Скажи!

Іван Іванович нібито раніш погоджувався, себто гадав, що товаришка Галакта теж погоджується, але тепер він уже не міг погоджуватись, тим паче, що, зі слів товариша Мрачного, „апаратчики“ мусіли „на днях полетіти“ і „взагалі загубити свою силу“.

— Ні!.. не погоджуюсь!—раптом рішуче ще раз зідхав Іван Іванович і, тут же підбадьорений вдячним поглядом дружини, додавав:—Я навіть скажу вам по секрету, що я з самого початку мало довіряв цій ідеї. Їй-богу.

Словом, Іван Іванович говорив тільки те, що підказувала йому його революційна совість. Правда, коли товариш Мрачний, діставши посаду, раптом змінив свої погляди, Іван Іванович не змінив

своїх поглядів, він просто знову зупинився на своїх, що були до приїзда товариша Мрачного позиціях, себто він знову почав гаряче захищати „самокритику“, але це показує тільки те, що мій герой, будучи ортодоксальним марксистом, не міг не володіти добре ланцетом матеріялістичної діалектики. От і все, плюс, звичайно, революційна совість.

І тому незрозуміло (рішуче незрозуміло!), як могло трапитись це велике горе, це грандіозне нещастя. Ви питаєте, яке нещастя, яке горе? Читайте останній розділ—і ви побачите.

VII

ТРАГІЧНИЙ ФІНАЛ, А ТАКОЖ І НЕ ПРО ТЕ, ЯКІ
ТРЕБА ЗРОБИТИ ВИСНОВКИ.

Колись Іван Іванович лежав після смачного обіду на канапі і переглядав „Вісти“. Він завжди уважно переглядав цю газету: поперше, тому, що тут було багато урядових розпоряджень, а він не хотів бути не в курсі державного будівництва, а подруге, тому, що редакція цієї газети його остаточно зворушувала підбором матеріалу. Тут було всього вміру: і смішного (Іван Іванович, наприклад, дуже обурювався з поведінки драматурга Куліша, що в своїй п'єсі „Мина Мазайло“ нахабно висміяв майстра мажорного сміху Іону Вочревесущого: Іону Вочревесущого Іван Іванович вважав мало не за геніяльну людину)— тут було трохи і про кооперацію, трохи про сільське господарство, а також трохи і про культурне життя країни. Особливо Івана Івановича зворушували передові статті і саме ті, що йшли без підпису.

— Не говори, Галакточко!— часто схвильованим голосом кидав він у бік своєї дружини.— От би

в кого повчитися нашим газетам! Яка краса вислову! Скільки в цих передових споживи для серця й розуму. Як вони хвилюють своєю тематикою! Ні, не говори, Галакточко, все таки постановка справи—велике діло!

— Ще б пак!—зідхала Марфа Галактіонівна.— Це ж наша найстаріша газета. Скоро матиме мало не десятилітній досвід!

Іван Іванович дивився у вікно на молодий сніжок і на його душі була радість і гордість невимовні...

... Так от, значить, одного разу, Іван Іванович лежав після смачного обіду на канапі і переглядав „Вісти“.

Раптом його очі поширились і він, як і тоді, коли натрапив на випадково положений до його портфелю „страшний документ“, як і тоді, дуже зблід. Ніжні пальці мого героя затримтіли. Як на гріх, у цей час в квартирі нікого не було (вся сім'я поїхала до парку шпацірувати), була тільки в кухні Яздоха. Іван Іванович протер очі і ще раз уважно перечитав ті рядки, які його так схвилювали. Потім мій герой підвівся з канапи і, можна сказати, навіть забігав по кімнаті. Він ніколи так енергійно не метушився, як тепер, і тому треба було припускати, що він вичитав, по меншій мірі, про оголошення війни, навіть уже про наступ ворожих сил на радянську республіку чи то оголошення про смерть якогось свого любимого вождя.

— Загибель революції,—шепотів він.—Явна загибель! Коли газета не бреше — а я їй завжди вірив!—Коли вона не бреше, то... Ні! Ні! Цього не може бути. Ні! Ні!

Іванові Івановичу навіть піт виступив на лобі. Хвилинами здавалося, що він знепритомніє і, як підстрелений заєць (правда, він цього моменту скоріше подібний був до, коли так можна висловитися, схвильованої породистої корови)—і, як підстрелений заєць, упаде на свій сюрпризний килим.

Та цього—слава тобі господи—не трапилось. Мій герой потроху почав відходити і, нарешті, зовсім одійшов. Тоді він підійшов до вікна і одчинив вікно. Запахло весняними пахощами (тоді вже йшла весна). Прямо—заходило сонце. Воно заходило так звичайно, ніби в газеті нічого страшного й не було. Навіть образливо було дивитися на цю байдужу огню кулю. Але Іван Іванович навіть не звертав на це уваги: мовляв, плювать йому на сонце, він давно вже взяв себе в руки. Правда, ті руки, що він у них взяв себе, ще трохи, і навіть більше, ніж трохи, тримтіли, але причому ж тут він?

Мій герой витер з лоба вищезгаданий піт і, не маючи з ким поділитися своїми думками, раптом відчув у собі прилив ніжності й велике бажання поговорити із своєю куховаркою.

— Посуд миєте, Явдошко?—ніжним, ласкавим мало не соцвиховським голосом сказав Іван Іва-

нович і зупинився на порозі кухні. — Ну, як воно—не важко вам жити в нас?

— Чого там важко!—відповіла, як і завжди, трохи холоднувато („чорна невдячність!“) куховарка.—Чого там важко, ми вже звикли, барин!

Іншого разу мій, зрідка трохи глухуватий, герої можливо і не звернув би уваги на це обурливе „барин“. Товаришка Галакта навіть думала, що це в порядку речей: мовляв, нічого тут особливого нема, коли куховарка називає Жана „барином“—поперше ніхто цього не чує і, значить, нема тут ніякої компрометації партії, а подруге, товаришка Галакта ніколи не посміє позбавити Явдоху волі слова (куховарці так подобається—хай так і говорить!). Але на цей раз Іван Іванович мало не підскочив.

— Який я вам барин, Явдошко!—скрикнув він у жахливій розпуці.—Що ви говорите, дорогая моя куховарочко! Хіба я вам барин?—Іван Іванович мило усміхнувся їй, розвівши руками, пояснив:

— Товариш! Так! Товариш!

Явдоха здивовано подивилась на хазяїна.

— Хай буде й по-вашому!—знизала вона плечима і, знизавши плечима, взялася за цеберку з помиями.

Але тут з Іваном Івановичем трапилось щось небуденне. Підскочивши з незвичайною для нього легкістю до куховарки, він делікатно відштовхнув її від цеберки з помиями.

— Так, так, Явдошко!—промовив Іван Іванович тримтячим голосом.—Я вам не барин, я... я вам

справжній друг і товариш. Я вам—ви ж пам'ятаєте?—Я вам завжди говорив, щоб ви називали мене товаришем! (Іван Іванович і сам уже вірив, що він завжди пропонував Явдосі називати себе товаришем, хоч цього, можна сказати, й не було—не тому не було, що він не хотів, а тому, що він просто забув).—Завжди говорив, Явдошко! І тепер говорю! Да!..

Іван Іванович знову витер піт із свого чола й несподівано скрикнув:

— Дозвольте,—скрикнув він,—я винесу цеберку з помиями!

Ця остання пропозиція вискочила з уст хазяїна якось зовсім без всякої потреби. Але вискочивши, вона вже не могла повернутися в ті ж таки уста і саме так, наче її й не було (воїстину, слово не муха—вилетить, не спіймаєш навіть за допомогою мухобойки). Іван Іванович захвилювався тим хвилюванням, коли відчуваєш себе героєм, а здивована Явдоха рішуче не хотіла йому віддати цеберку. Почалась боротьба. І невідомо чим би вона скінчилася, коли б у цей момент не відчинились двері і в дверях не зупинилась Марфа Галактіонівна.

— Жане! В чому справа?—грізно сказала Марфа Галактіонівна, побачивши боротьбу.—Що це значить?

Товаришка Галакта зрозуміла, звичайно, цю сценку, як залицяння свого героя до куховарки, і тому, не довго думаючи, вона тут же скрикнула.

— Геть!—скрикнула вона, звертаючись до Явдохи.—Щоб твоя нога більш тут не була. Геть! Геть!

— Що ти робиш, Галакточко,—в свою чергу скрикнув Іван Іванович.—Не роби цього, голу-бонько. Не роби! Просю тебе не роби!

Але Марфа Галактіонівна вже нічого не чула і тільки кричала „геть“. Коли ж куховарка вийшла з кухні і коли червоний і спітнілий Іван Іванович підвів свою дружину до канапи, то вона, Марфа Галактіонівна, й тоді не дала промовити слова. Потім товаришка Галакта зробила гістерику. Нарешті гістерика скінчилась, і тоді вияснилося, в чому справа. Вияснилося тоді, коли мій герой остаточно переконав свою стурбовану дружину, що він не залицяється хотів до Явдохи, а тільки хотів показати їй, що він нічим (буквально нічим!) не відрізняється від неї, від куховарки, і навіть може винести цеберку з помиями. Переконав він її не словами, а, так би мовити, ділом. Це трапилось саме тоді, коли й товаришка Галакта прочитала у „Вістях“ ті рядки, які так схвилювали Івана Івановича.

— Так! Ти мав рацію!—уже подвійним голосом (спокійним, що Іван Іванович не зрадив, і неспо-кійним, що газета) сказала вона, бризкаючи на себе одекольоном.—Так. Ти мав рацію. Але ти, Жане, не маєш рації хвилюватися. Боже мій, чого ти, Жане, так хвилюєшся? Не роби паніки! Пожалій своє серце! Чистка ж тільки для низів!

Члени колегії, на мій погляд, ні в якому разі не будуть чиститись.

— Ах, Галакточко! — підстреленим голосом сказав мій герой. — Ти не дочитала. — Іван Іванович подав дружині номер „Вістей“. — Ну, от дивись, голубонько. Тут написано навіть, що будуть чистити навіть членів ЦК. Ти розумієш? Членів ЦК!

— Цього не може бути! Я не вірю! — рішуче одрізала Марфа Галактіонівна. — Членів ЦК не можуть чистити... Це просто „для народа... для маси! В противному разі ми загубили б революцію... Да...

— Безперечно! Безперечно загибіль революції! — сказав Іван Іванович і в розпуці схопився за голову. — Ах, боже мій, що вони роблять! Не, Галакточко, я таки не дарма не погоджувався з самокритикою. Що хочеш роби зі мною, а я апаратчикам тепер не можу довіряти. Даю тобі чесне комуністичне слово. Ти розумієш — не можу!

Схвильований Іван Іванович кинувся до кабінету й подзвонив до Методія Кириловича.

— Чули?.. — спитав він у рурку. — Нуда! Нуда!.. Ну, як ви?.. Я? Я ж, знаєте, мені що? Будь ласка, хоч сьогодні! Тільки я думаю, знаєте... ну, словом, заходьте — поговоримо. Треба улаштувати сімейну нараду.

Тут мій герой закашлявся й положив рурку на її руркове місце.

Цілу ніч Івана Івановича і Марфу Галактіонівну кусали чи то блошиці чи то блохи, і вони ніяк не могли заснути. А коли прийшов новий ранок, мій герой поспішив до установи. Він навіть забув поцілувати Мая й Фіялку батьківським поцілунком. Але в установі його чекала ще більша неприємність. Там він, поперше, остаточно пере-свідчився, що йому обов'язково³ прийдеться чиститись (виходить, його любима газета й на цей раз не збрехала), а подруге, він узнав, що роботу його комосередку з сьогоднішнього дня починає обслідувати спеціальна комісія з райкому. Про це сповістив Methodій Кирилович.

— Для чого комісія? Для чого обслідування?— спитав зблідлий за ніч Іван Іванович, безсило сідаючи в крісло.— Ну, скажіть мені, для чого?

— А хіба вам не ясно? Мабуть, хочуть когось вичистити. І мабуть, не тільки з комосередку,— сказав догадливий Methodій Кирилович,— а навіть декого і з бюро.

— І з бюро?— в розпуці промовив мій герой (він був членом, хоч і не активним, свого бюро).— Що ви говорите? Ні, ви просто робите паніку. Ви помиляєтеся, Methodій Кириловичу! Да, помиляєтеся... Я тільки не розумію, відкіля це все взялося?

— Це ви вже спитайте в свого товариша Лайтера,— відповів Methodій Кирилович, підкресливши „свого“.— Це, будьте певні, це його робота.

— Мого товариша Лайтера? — до того розгубився Іван Іванович, що навіть випустив із рук окуляри, які протирав своєю білосніжною хусткою. — Ви серйозно кажете „мого“?

— Так! — як і завжди спокійно відповів Методій Кирилович. — Іменно вашого. Я не член бюро, а ви, як член бюро, мусіли вже давно знати, що це за штучка. Хіба я вам не говорив? Свій свого, так би мовити!.. Чому ж ви його досі...

— Ах, боже мій! Нічого не розумію! — скрикнув Іван Іванович тим же таки підстреленим голосом. — Буквально нічого!

Мій герой раптом покинув Методія Кириловича й побіг до Семена Яковича, головного начальника і члена бюро. Про що вони там говорили — мені не відомо. Проте, я гадаю, що це й не цікавить читача. Давати в деталях трагічну загибель мого героя я й не брався. Скажу тільки, що райком прислав комісію, так би мовити, не об'єктивну: поперше, вона сконстатувала, що товариш Лайтер не опозиціонер і не бузотер, а просто собі активний партієць, подруге, комісія наказала негайно переобрати бюро комосередку, а потретє (це вже просто якийсь трагічне непорозуміння!), Івану Івановичу, Марфі Галактіонівні, Методію Кириловичу і ще багатьом ще до чистки судилося „вийти із партії“, як потім говорила товаришка Галакта.

.

Іван Іванович, прийшовши додому після „вийти із партії“, похилився на свою мухобойку і раптом заплакав дрібненькими, в перший раз мінорними сльозами.

— Пропав! — скрикнув він. — Боже мій, яке трагічне непорозуміння! Чому саме мені судилося так страждати за революцію? Чим я провинився?

Але йому на його останнє запитання ніхто не відповів. Марфа Галактіонівна ще не прийшла після „вийти із партії“, а Май і Фіялка десь шпацирували з мадмуазель Люсі. Що ж до куховарки Явдохи, то вона покищо нічого не знала, і тому й тепер виспівувала якусь свою зовсім незрозумілу пісню, саме ту, що з одного боку нібито весела, а з другого — начебто дражнить.

.

Так що мажорну новелю, можна сказати, скінчено. Звичайно, я й зараз бачу незадоволені обличчя (мовляв, все добре та от багато публіцистики), але й тепер, на жаль, нічим не можу допомогти.

— Що ж робити, дорогі читачі, коли я хочу, щоб мої твори читали рішуче всі громадяни нашої республіки, навіть такі ділові, як от Іван Іванович та Марфа Галактіонівна, а ділові люди, як відомо, читають тільки мажорні новелі з ухилом у публіцистику. Треба, очевидно, йти на компроміс.

... А втім, Текерей, наприклад, каже, що Свифт (ви пам'ятаєте „Гуліверову подорож?“) справляє

на нього вражіння величезного гіганта і що загибель його, Свифтова, нагадує йому, Текерею, загибель грандіозного царства.

Так думав колись не тільки Іван Іванович, але думаю сьогодні і я, коли зупиняю свій зрідка вольтер'янський погляд на чіткому силуеті злого англійського сатирика.

... — І потім, чому Салтиков-Щедрін міг бути віце-губернатором, а я не можу? Правда?

Отже, до побачення, золотий мій читачу! Сподіваюся ще раз зустрітися з Вами. В моїй шухлядці (довожу до вашого відому) єсть ціла галерея ідеологічно-витриманих, монументально-реалістичних типів нашої ніжно-прекрасної епохи, а Ви (доводжу до свого відому), очевидно, маєте охоту познайомитися з ними. Ну, і от!

96-32

З М І С Т

	Стор.
Передмова	7
I. Декілька слів про мажорне сонце, а також і про те, що мусить цікавити читача	11
II. Розмова на ліжкові. Фіялка робить „па“, а також і про те, як дивиться Іван Іванович на соціалізм та на комунізм	24
III. Мій герой збирається з товаришкою Галактою на зі- брання комосередку, а також і про те, що трапилось після цього	38
IV. Заля засідань комосередку, а також і про те, як про- ходили збори	43
V. І от мої симпатичні герої увійшли вже в свою ква- тиру, а також і про те, як може звичайний випадок наробити багато неприємностей	58
VI. Чим же треба кінчити, а також і про те, що ж не дає авторові скінчати негайно	64
VII. Трагічний фінал, а також і не про те, які треба зро- бити висновки	74

96-32

4
800-00

P. A
N 8820

109

201-016

кон. 9. 5

„ПРОЛЕТАРИИ“